

MARGHERITA ZILLIACUS • PEKKA NIITTYVIRTA

BAOBABPUUSSA EI OLE PIIKKEJÄ

SENEGAL SUOMALAISIN SILMIN

MARGHERITA ZILLIACUS • PEKKA NIITTYVIRTA

BAOBABPUUSSA EI OLE PIIKKEJÄ

SENEGAL SUOMALAISIN SILMIN

Teksti: Margherita Zilliacus
Kuvat: Pekka Niittyvirta
Otsikkokuvat: Behan Touré
Suomennos: Jaana Novitskij

2014, Helsinki

Taitto: J.M.
Painatus ja sidonta: Keuruskopio Oy, Keuruu 2014
Julkaisija: Omaiset Huumetyön Tukena ry

ISBN 978-952-67898-4-2

Julkaistu Suomen ulkoasiainministeriön tuella

Sisällys

ESIPUHE	8
SENEGAL	10
1. VIRRASSA PITKÄÄN MAANNUT TUKKI EI MUUTU KROKOTIILIKSI	12
2. JOS SINULLA ON VAIN PUOLIKAS KOLAPÄHKINÄ, EI SINUA KADEHDI SE, JOLLA NIITÄ ON KORILLINEN	20
3. JOS ET VAIHDA PAIKKAA, ET VOI TIETÄÄ MISSÄ VIHHDYT	28
4. KUN ODOTAT TARPEEKSI PITKÄÄN KAIVOLLA, SAATAT LÖYTÄÄ SAAVIN, JOLLA AMMENTAA VETTÄ	34
5. BAOBABPUUSSA VOI TOISINAAN OLLA PIIKKEJÄ	40
6. ET VOI TIETÄÄ MITÄ PAKAROILLA TEHDÄ, ENNEN KUIN ISTUT ALAS	46
7. KANAN EI PIDÄ OTTAA VILLIKISSAA AVIOSIIPAKSEEN	52
8. VESI ON KALAN VOIMA	58
9. APINAN PELTO EI KANNA HEDELMÄÄ	64
10. PIDÄ KÄDESTÄ SITÄ, JOLLA MUUTA EI OLE	68
11. TAHDONVOIMALLA MYYT MEHUA ENNEN KUIN MAISTELIJAT JUOVAT SEN LOPPUUN	72
12. LAPSI ON KUIN LIAANI - JOS SITÄ EI TUE OIKEAAN SUUNTAAN, NIIN SE KIEMURTELEE SINNE MINNE SEN EI KUULU	78
13. TUULI, JOKA PUHALTAA LEHDET KOLOON, EI PUHALLA NIITÄ SIELTÄ POIS	84
14. KESKUSTELU ON KUIN RUOKAILU, SE OSALLISTUU, JOKA ON PAIKALLA	90
15. SANA ON KUIN KUULA - KUN SE PÄÄSEE IRTI, EI SITÄ ENÄÄ SAA KIINNI	94
16. PERSOONALLISUUS VOI MUUTTUA KÄÄRMEEKSI, JOKA PUREE OMAAN NILKKAAN	98
17. ELÄN MIELUUMMIN PÄIVÄN LEIJONANA, KUIN SATA VUOTTA LAMPAANA	104
TEKIJÖIDEN ESITTELY	106

Esipuhe

Viisitoista vuotta sitten matkustin ensimmäisen kerran Senegaliin. Lumouduin, ja niinpä matkustin sinne yhä uudelleen useiden vuosien aikana.

Ensimmäisten matkojeni yksi tuotos oli kirja, Baobabpuussa ei ole piikkejä – Senegal suomalaisin silmin, joka julkaistiin ruotsin kielellä vuonna 2001. Kirja kertoo hämmennyksestä kohtaamisesta suomalaisittain hyvin vieraan kulttuurin kanssa. Se kertoo arjesta sellaisenaan, kuin sen kohtasin kaduilla, kodeissa, toreilla, busseissa, eikä vähiten kohtaamisissa ihmisten kanssa, jotka minua inspiroivat tämän kirjan kirjoittamiseen. Toivon, että myös sinä lukijana pääset osalliseksi Senegalin ystävällisestä, vieraanvaraisesta ja erilaisesta elämästä.

Toisen kulttuurin kohtaaminen voi myös tuottaa monia itseä, omaa tapaa ajatella ja toimia, koskevia ahaa-elämyksiä. Parhaassa tapauksessa se voi toimia peilinä, jossa näet itsesi ja oman kulttuurisi.

Ei ole ollut helppoa nyt, 15 vuotta myöhemmin, työstää ja muokata kirjaa uusiksi, katsoa niin itseäni kuin Senegalia ikään kuin peruutuspeilistä. Minä olen muuttunut ja minun suhteeni Senegaliin on kaikkien sinne tekemiäni matkojeni jälkeen muuttunut. Mutta ennen kaikkea Senegal on muuttunut. Toisinaan on ollut vaikea erottaa ulkopuolellani tapahtunutta muutosta siitä itsestään selvästä tavasta suhtautua asioihin, jotka ovat käyneet minulle niin tutuiksi.

Petit Mba, jossa useimmiten olen asunut, oli ensimmäisen Senegal-vuoteni aikana lähinnä pieni kalastajakylä Dakarin ulkopuolelle. Tänäpä se on Dakarin esikaupunkia. Siellä on nykyään valintamyymälöitä, uusia asuinkortteleita, muotiputiikkeja, internetkahviloita, pikaruokaravintoloita – kaikkea tyydyttämään nopeasti kasvavan keskiluokan tarpeita.

Senegalin bruttokansantuote on näiden vuosien aikana yli kaksinkertaistunut, väestö on kasvanut 30 prosenttia, lukutaito kohonnut, elinajanodote samoin. Mutta kaksi kolmasosaa väestöstä elää edelleen alle 2 dollarilla päivässä.

Maan infrastruktuuri on omalta osaltaan kokenut suuren muutoksen. Matka Petit Mbaosta Dakariin saattoi aiemmin kestää jopa kolme tuntia. Kolme tuntia täpötäydessä, kurjassa, pakokaasujen täyttämässä pienessä bussissa, tunteja ruuhkassa pääkaupunkiin johtavalla sisäänantulotiellä. Nykyään suuret, aikatauluja noudattavat modernit bussit ajavat saman välimatkan moottoritietä ja levennettyjä katuja pitkin parhaassa tapauksessa alle tunnissa.

Muistan vielä, kuinka yhteyden saamiseksi Suomeen 2000-luvun alussa piti mennä telecenteriin, myymälään, jossa oli yleinen puhelin. Myöhemmin pystyin käyttämään omaa kännykkääni ja muutama vuosi tämän jälkeen internetkahviloita alkoi ilmes-

tyä katukuvaan kuin sieniä sateella. Nykyään voi jälleen olla vaikeuksia löytää yleisiä tietokoneita, koska yhä useammalla Dakarin seudulla asuvalla senegalilaisella on internetyhteydellä varustettu matkapuhelin.

Senegal on näiden vuosien varrella kehittynyt moderniksi yhteiskunnaksi erityisesti pääkaupunkiseudulla. Taloja, kokonaisia kortteleita, on revitty alas ja uusia, korkeita rakennuksia tullut niiden tilalle. Petit Mbaosta katsottuna Dakarin siluetti ei enää näy samalta.

Myös elämisen rytmi on muuttunut. Siellä missä ihmiset aiemmin vaelsivat hitaaseen tahtiin katuja, pysähtelivät jutustelemaan, osoittivat kiinnostusta ja kohteliaisuutta toisiaan kohtaan, kiirehtivät he nyt suurkaupungin kiihdyttämänä yhä intensiivisemmäksi käyvässä rytmissä.

Minä ikävöin sitä Senegalia, johon tutustuin viisitoista vuotta sitten.

Mutta mitä kauemmaksi matkustan Dakarista, sitä useammin yhä löydän sen Senegalin, jonka opin kerran tuntemaan. Maaseudulla muutokset ovat jääneet vähäisiksi. Siellä näkee suuria baobabpuita, jotka minulle symboloivat senegalilaista yhteiskuntaa. Valtavat puut seisovat paikoillaan kuin kivettyneet jättiläisnorsujen jalat – kuin muistona seuduilla aikoinaan vaeltaneista norsuista.

Jokaisessa kylässä on oma baobabpuunsa, ja aikojan alusta lähtien kyläläiset ovat kokoontuneet niiden juurella keskustelemaan tärkeistä yhteisöä koskevista asioista. Siksi kylien baobabpuita kutsutaan ”neuvonpitopuiksi”. Ja yhä edelleen tänäkin päivänä ihmiset istuvat niiden varjossa keskustelemassa.

Kuvittelin pitkään senegalilaisen sananlaskun kuuluvan: ”Baobabpuussa ei ole piikkejä”. Ajattelin sen sopivat hyvin kirjan nimeksi, koska se kuvasti mielestäni hyvin Senegalin monella tapaa ystävällistä ja viehättävää ilmapiiriä. Myöhemmin sain tietää, että sananlasku menikin aivan toisin: ”Baobabpuussa voi toisinaan olla piikkejä”. Mutta kirjan nimi sai pysyä ennallaan.

Kirjan kaikki muutkin otsikot ovat senegalilaisia sananlaskuja. Kirjan valokuvat kertovat omaa tarinaansa. Kuvat ja tarinat kuvaavat eri kohtaamisia nähtyinä eri linssien lävitse.

Ystäviä, jotka ovat näiden 15 vuoden aikana auttaneet minua muodostamaan kuvan maasta ja siten auttaneet myös kirjan kirjoittamisessa, on niin paljon, että on aivan mahdotonta nimetä heitä kaikkia. Siksi sanon teille kaikille, jotka olette keskusteluihin, haastatteluihin, neuvoin, puheihin ja yhdessäolon merkeissä avokätisesti jakaneet aikanne, elämäne ja kulttuurinne kanssani: Kiitos!

Senegal

Senegal sijaitsee Länsi-Afrikassa, Pohjois-Atlantin rannikolla. Naapurivaltioita ovat Guinea, Guinea-Bissau, Gambia, Mali ja Mauritania. Ilmasto on trooppinen. Kuivan kauden aikana joulukuusta huhtikuuhun koillisesta, Saharasta, puhaltaa kuiva Harmattan-tuuli. Sadekauden aikaan, kesäkuun ja marraskuun välillä, tuuli ja sade tulevat kaakosta.

Maan pinta-alasta 20 % on viljeltyä ja 16 % laidunmaata. Maanviljelys kamppailee vuoroin kuivuuden, vuoroin tulvien kanssa. Pohjoisessa Saharan autiomaan levittäytyy yhä etelämmäksi ja lännessä Atlantiitti syö rannikkoa.

Senegalin rantaviiva on 512 kilometrin pituinen. Kalastus on yksi maan tärkeimmistä elinkeinoista, mutta se on uhattuna, sillä ylikalastus on verottanut alueen kalakantoja. Senegalin aluevesien ulkopuolella aasialaiset ja eurooppalaiset suuret kalastusalusukset harjoittavat ryöstökälytystä.

Suurin osa maan väestöstä saa tulonsa epävirallisen talouden piiristä tai elää maanviljelystä tai kalastuksesta.

Maanryöstöongelma on tätä päivää myös Senegalissa. Ulkomaiset bioenergiatuotantoon erikoistuneet suuryritykset vuokraavat suuria viljelysaloja maan parasta viljelymaata.

Suurin etninen ryhmä on wolof, joka muodostaa 37 % väestöstä. Muita ovat peulit (tai fulanit) ja tukuleurit, 27 %, sereret, 15 %, samoin diolat, mandingat (tai malinket) ja soninket, yhteensä alle 5 % väestöstä.

Köyhyyden leviämisestä johtuen yhä useampi senegalilainen pyrkii muuttamaan Eurooppaan, Yhdysvaltoihin, Kanadaan tai muihin Afrikan maihin. Maasta muuttajien lukumäärän arvioidaan olevan 3-4,5 % Senegalin väestöstä.

Senegalin valtiomuoto on tasavalta, jossa noudatetaan demokraattista monipuoluejärjestelmää.

Arkeologiset löydökset osoittavat, että osa nykypäivän Senegalia on ollut asutettu jo esihistoriallisena aikana. 700-100-luvuilla maa oli osa Ghanan valtakuntaa ja 1200-luvulta 1400-luvulle se kuului Malin valtakuntaan.

1000-luvulla muslimi- ja arabikulttuurin vaikutus saavutti Senegalin pohjoisosat. Samoihin aikoihin wolof, serere, peul ja toukuleur heimot saapuvat maahan pohjoisesta. Tällöin perustettiin useita wolof-valtakuntia, jotka säilyvät 1800-luvun alkuun saakka.

Eurooppalaisten Senegalin valloitus alkoi, kun portugalilaiset

vuonna 1444 nousivat maihin. Portugalilaisia seurasivat hollantilaiset 1500-luvulla. 1700-luvulla rannikkoseudun kauppapaikkoja hallitsivat vuoroin britit, vuoroin ranskalaiset.

Eurooppalaisten kauppiaiden tärkein kauppatavara olivat orjat. 1500-1800-lukujen välisenä aikana Afrikasta laivattiin 15-30 miljoonaa ihmistä Amerikkaan orjina. Vielä useampi kuoli joko orjamatkustusten tai valtamerikuljetusten aikana. Osa länsiafrikkalaisista kuljetettiin orjiksi Dakarin edustalla sijaitsevalta Goréen saarelta käsin.

1800-luvun puolivälissä Senegalista tuli Ranskan siirtomaan. Orjakauppa kiellettiin vuonna 1848.

Senegal neuvotteli itselleen itsenäisyyden vuonna 1960 presidentti Léopold Sédar Senghorin johdolla. Vuonna 1981 Senghoria seurasi presidenttinä Abdou Diouf, joka johti maata vuoteen 2000 saakka. Tuolloin presidentinvaalit voitti Abdoulaye Wade. Vuonna 2012 häntä seurasi Macky Sall. Pahaenteisistä ennusmerkeistä huolimatta vallanvaihto sujui tälläkin kertaa rauhallisesti, ja Senegal onnistui vahvistamaan asemaansa demokratiana. Se on ainoa länsiafrikkalainen valtio, jossa armeija ei ole koskaan noussut valtaan.

Maan eteläisimmässä osassa, Casamanssa, on viime vuosina ollut levottomuuksia, johtuen separatistiliikkeestä, joka haluaisi Casamancen itsenäistyneen Senegalista.

ASUKASLUKU:	13 MILJONAA
PÄÄKAUPUNKI:	DAKAR, 2,8 MILJONAA ASUKASTA
VÄESTÖN IKÄRAKENNE:	42 % ALLE 14-VUOTIAITA, 3 % YLI 65-VUOTIAITA
VÄESTÖKASVU:	2,7 %
KAUPUNKILAISVÄESTÖN OSUUS:	45 %
LAPSIKUOLLEISUUS (VASTASYNTYNEET):	55 JOKAISTA 1000 ASUKASTA KOHDEN
ALIRAVITTUJA ALLE 5-VUOTIAITA LAPSLIA:	19 %
ELINIKÄOODE:	60 VUOTTA
LUKUTAITO YLI 15-VUOTIALLA:	39,3 %; NAISET 29,2 %, MIEHET 51 %
MOBIILI PUHELIMIEN KÄYTTÄJIÄ:	9,3 MILJONAA
INTERNET LIITTYMIÄ:	1,8 MILJONAA
YLEISIMMÄT KIELET:	RANSKA (VIRALLINEN KIELI), WOLOF (PUHUTUIN KIELI), PULAA, SERER, MANDINGA, DIOLA
USKONTO:	94 % ISLAMINUSKOISIA, 5 % KRISTITTYJÄ, 1 % ANIMISTEJA
VIENTI:	2458 MILJONAA USD
TUONTI:	5109 MILJONAA USD
VALTION VELKA:	4117 MILJONAA USD
BKT ASUKASTA KOHTI:	1021 USD
BKT SEKTOREITTAIN:	TEOLLISUUS 22,7 %, MAATALOUS JA KALASTUS 15,3 %, PALVELUALAT 61,9 %
TEOLLISUUS:	MAATALOUS- JA KALATUOTTEIDEN JALOSTUS, FOSFAATTIKAIVOKSET, KEMIANTEOLLISUUS, RAKENNUSTEOLLISUUS
MAATALOUSTUOTTEET:	MAAPÄHKINÄT, VILJA, VIHANNEKSET, PUUVILLA
VALTION BUDJETISTA:	SOSIAALI- JA TERVEYSMENOT 3,2 %, SOTILASMENOT 1,6 %

Virrassa pitkään maannut tukki ei muutu Krokotiiliksi

Afrikan kohtaaminen on järkyttävä kokemus. Afrikka on niin paljon, liian paljon. Paljon ihmisiä, paljon ääniä, paljon puhetta, paljon naurua, paljon kurjuutta, paljon epäjärjestystä. Aivan liian paljon kaaosta. Lämmön, pimeyden, ihmiskehojen, äänien, hajujen tungos Senegalin kansainvälisellä Léopold Sédar Senghorille nimetyllä lentokentällä. Kaikki on vierasta, erilaista, kovin erilaista. Voipuneena vastaanotan kaikki vaikutelmat ja luovun yrityksistäni ymmärtää sitä, mitä taksin ikkunasta näen. Ihmisiä liikkeessä, ihmisiä odottelemassa, ihmisiä tulien äärellä, myyntipöytien vierellä, keskustelemassa, naisia, miehiä, lapsia. Mitä he odottavat, minne ovat menossa, mistä puhuvat? Ovatko he vihaisia, iloisia, vaarallisia, väsyneitä? Mitä he ajattelevat minusta, eurooppalaisista, valkoisista tai toubabeista, joiksi he meitä kutsuvat? Kysymykset pyörivät päässäni, mutta niihin ei löydy yhtäkään sopivaa vastausta. Vasta nukkumaan mentyäni kysymysten ja vaikutelmien pyörre tasaantuu - vain jatkuakseen seuraavana päivänä. Sillä seuraavanakin päivänä Afrikka on yhä olemassa ja kaikki on yhtä vierasta ja sekavaa.

Sanotaan, että varttuakseen aikuiseksi lapsi tarvitsee muita ihmisiä ikään kuin peilikuvikseen. Tarvitsemme muita ihmisiä oppiaksemme tuntemaan itseemme. Sama peiliteoria pätee kulttuureihin. Jos emme kohtaa muita, toisenlaisia kulttuureita, näkökulmamme omaan kulttuuriimme kapenee, emme kykene erottamaan sen erityispiirteitä emmekä ymmärrä, että tapamme elää on vain yksi monista.

Mikäli tämä ymmärrys puuttuu, on kohtaaminen tuntemattoman kanssa kuin ennakkoluuloilla ja väärinkäsityksillä miinoitettu kenttä. Astumme siellä helposti harhaan ja laukaisemme miinan, jonka seuraukset voivat pahimmassa tapauksessa olla tuhoisat.

On olemassa kolme klassista tapaa suhtautua tuntemattomaan. Voimme tehdä kaikkemme välttääksemme sitä, varmistaa ettei kohtaaminen milloinkaan toteutuisi. Voimme myös koettaa tuhota kaiken erilaisuuden. Kun sitä ei ole, niin meidän ei myöskään tarvitse suhtautua siihen millään erityisellä tavalla. Yksinkertainen ratkaisu, jota on harjoitettu kautta historian maailman eri kolkissa.

Kolmas tapa on näennäisesti kaikkein sivistynein, tapa jota lähestulkoon jokainen käyttää. Koetamme muuttaa sitä, joka ei ole itsemme kaltainen. Heidän omaksi parhaakseen tietysti! Me, kristityt, valistamme, sivistämme ja modernisoimme niitä maita, jotka eivät mielestämme ole tarpeeksi kehittyneitä.

On myös toisenlainen suhtautumistapa, joka ei ole yhtä omahyväinen ja itseriittoinen: erilaisuuden kunnioittaminen. Se joka meidän silmissämme vaikuttaa käsittämättömältä, väärältä tai vain tyhmältä, voi olla sekä viisasta että toimivaa omassa kulttuurisessa kontekstissaan.

Voidaksemme kunnioittaa toista kulttuuria meidän on oltava avoimia oppiaksemme tuntemaan sen ja avoimia katsoaksemme omaa kulttuuriamme vierain silmin.

Yksi matkoistani Senegaliin osui samaan aikaan suuren uskonnollisen juhlan, Magalin, kanssa. Silloin sadat tuhannet ihmiset matkustavat Touban kaupunkiin juhliakseen pyhän miehen, *marabout* Amadou Bamban maanpaosta paluun muistoa. Touba on monille muslimeille – niille, jotka kuuluvat mouridien veljeskuntaan – sitä mitä Mekka on koko islaminuskoiselle maailmalle. Sinne vaeltavat uskovaiset senegalilaiset ympäri maailman. Tör-

mäsin heihin jo Pariisiin Charles de Gaullen kentällä. Maahanmuuttajia Etelä-Euroopasta matkalla kotiin viettämään suurta juhlaa. Juhlat kestävät viikon, ja silloin Dakarin kadut tyhjenevät miltei tyystin. Tuttujen kohdatessa kysytään: ”Milloin sinä lähdet? Kenen kanssa matkustat?” Kaikki asiat pyörivät ja hyörivät suuren juhlan ympärillä. Hyvästit kuuluvat: ”Nähdään Toubassa”.

Dakarista ulos johtavaa maantietä on vaikeampi kuin koskaan edetä minnekään. Täyteen ahdettuja busseja, kuorma-autoja lavat täynnä pyhiinvaeltajia, takseja, yksityisautoja, hevoskärryjä. Itse asiassa kaikki mikä pyörillä liikkuu kulkee kohti samaa päämäärää. Tienvarsilta on kerääntynyt joukkoittain kyytiä odottavia ihmisiä: ”Toubaan! Toubaan!” Tunnelma on juhallinen, kuin meillä jouluaattona.

Mutta matka Toubaan voi olla vaarallinen, kertoi eräs tuttavani. Joka vuosi pyhiinvaeltajia kuolee tungoksessa, puutteellisissa sairaanhoidossa, yleisessä kaaoksessa. Teillä sattuu paljon liikenneonnettomuuksia. Bussit ja autot kulkevat ylikuormissa, ovat usein huonossa kunnossa, ja kaikilla on kiire. Päätän olla asettamatta itseäni alttiiksi vaaroille ja massahysterialle. En matkusta Toubaan, ja ihmettelen ihmisiä, jotka ovat valmiita uhmaamaan pyhiinvaellusmatkan kaikkia riskitekijöitä.

Palaan kotiin kesäkuun puolesta välissä, hyvissä ajoin ehtiäkseni juhannuksen viettoon. Koko viikon ajan juhannusjuhlat ovat yleisin puheenaihe. Tiet täyttyvät autoista ja liikenneonnettomuuksista, ihmiset veneilevät kaikista hukkumisonnettomuuksista huolimatta. Minä toimin kuten kaikki muutkin, vietän juhannusta muiden mukana. Kuinka kärkeäitä olemmekaan arvostelemaan vierasta kulttuuria ja kuinka sokeita omallemme voimmekaan olla.

Kun kohtaamme vieraan kulttuurin tai kun se, kuten usein tuntuu, imaisee meidät sisäänsä, teemme kaikkemme jotta kadottaisi itseämme tuntemattomaan. Yritämme löytää kaaoksen keskeltä mielekkäitä kokonaisuuksia, jotka auttaisivat meitä suunnistamaan uudessa todellisuudessa.

Kompassi ja kartat, joilla suunnistamme, perustuvat usein ennakoita omaksuttuihin käsityksiin ja kuviin. Vähentääksemme ennakkokäsitystemme painoarvoa meidän on tunnistettava ne ja kartutettava tietoaamme vieraasta. Mitä vähemmän me tiedämme, sitä enemmän ennakkoluulomme meitä ohjaavat.

Ndack on kaksikymmenvuotias Dakarissa asuva nainen. Hän kertoo arjestaan, perheestään, elämästään. Hän kertoo myös isästään. Isästä, joka haluaa hänen pysyvän kotona, isästä, jolla on sanansa sanottavana, kun hän astuu avioliittoon, isästä, joka haluaa kontrolloida kaikkea...

”Isä ei koskaan päästä minua tanssimaan”, sanoo Ndack ja hymyilee käsittämättömän tyytyväisenä. Kun olen jutellut hänen kanssaan hieman pidempään ja pyöritelty omia arvojani ja kääntänyt tulkintani ylösalaisin, ymmärrän, että Ndack on täysin tyytyväinen isänsä käyttäytymiseen. Hänelle kontrolli merkitsee huolenpitoa ja rakkautta. Hänelle isän auktoriteetti on pelkästään positiivinen asia.

Kiinalainen sananlasku sanoo: ”Kaksi kolmasosaa siitä, mitä näemme on silmiemme takana”. Tämä on juuri sitä, mitä kutsun suomalaisiksi linsseiksi. Kiinalainen sananlasku ehkä kuvaa todel-

lisuutta paremmin, sillä linsit voi ottaa pois tai vaihtaa uusiin. Meidän kulttuuriin kaavoihimme sen sijaan on vaikeampi päästä käsiksi.

Saavun Afrikkaan, näen ja olen lumoutunut, ihmeissäni, turhautunut, hämmentynyt, sekaisin, onnellinen, väsynyt, sairas, uskon ymmärtäväni, en tajua mitään, haluan matkustaa kotiin, en koskaan halua palata takaisin. Kaikki yhtä voimakkaana läsnä.

Käyn yhä uudelleen läpi kaikkia niitä reaktioita, jotka ovat tyyppillisiä kun pitää oppia elämään ja toimimaan uudessa kulttuurissa. Kulttuuritörmäilyjen elävä oppikirja. Jotkut päivät ovat kuin kuherruskuukausia, olen huumaantunut ympäröivästä lämmöstä, ilosta, elämästä ja ystävällisyydestä.

Ja sitten äkkiä eräänä päivänä on ärtymys taas läsnä, ja sen myötä oman, tutun, ihannoiti. Kaikki kun toimii paremmin kotona. Onko siellä koskaan kuultu jonoista? Kuinka tällaisen kaaoksen keskellä voi edes elää? Tarkoittavatko he todellakin sitä, mitä sanovat? Pitääkö heidän rehvastella tuolla tavoin? Minkä takia bussit ovat aina täpötäynnä? Kääntäkää musiikkia hiljaisemmaksi – täällä lähän tulee kuuroksi! Eikö heillä ole mitään käsitystä elintarvikehygieniasta - karpäsiä kalojen päällä!

Ajan myötä mielialojen heilahtelut muuttuvat vähemmän rajuiksi. Kaikki ei ole vain joko ihanaa tai kurjaa, ei Senegalissa eikä Suomessa.

Saa nähdä olenko minä jonakin päivänä niin sopeutunut ja välinpitämätön, ettei matka Senegaliin tunnu sen kummemmalta kuin ottaa juna Turkuun. Toivoisin silti, että matka pitäisi aina sisällään pienen shokin – silloin tällöin on hyvä tulla ravitutelluksi.

Kulttuuriset vedenpinnan yläpuolella olevat karikat ovat helppo havaita, ja siksi myös välttää. Minulle ei tuota minkäänlaista ongelmaa se, etteivät naisten säät näkyä. Päinvastoin hankin itselleni hurmaavan kauniita maata viivistäviä leninkejä, *boubouja*.

Syödä käsin samasta suuresta vadista muiden kanssa on vain mukavaa ja eksoottista, ehkä tosin hieman sottaista tottumattomalle. Olen myös valmis hyväksymään sen, ettei alkoholia nautita julkisesti, samoin kätteleminen tavattaessa on tapa, josta pidän. Ja tietysti pidän myös vieraanvaraisuudesta, siitä, että kutsutaan syömään tai teelle.

Vieraanvaraisuuden kääntöpuoleen, siihen että minun odotetaan tuovan mukana pieniä lahjoja, minun onkin jo vaikeampi suhtautua: tässä lähestymme vedenalaisia karikkoja. Lahjojen antaminen ei sinänsä ole mikään ongelma, teen sitä mielelläni. Mutta kun joku *pyytää* minulta lahjaa, niin se vihlaisee. Voiko näin tosiaan tehdä, ihmettelen minä, joka olen kasvatettu antamaan itsestäni vähintäänkin vaatimattoman ja vähään tyytyvän vaikutelman. Ja kun joku sitten kiittäen kieltäytyy lahjasta ja sanoo haluavansa jotain muuta tilalle, silloin koko minun luterilainen perustani vavahtelee: eihän niin voi tehdä! Halusin antaa naapurintyttö Astoulle korvarenkaat, jotka olin saanut häneltä kiitokseksi avustani, mutta Astou kertoi rehellisesti haluavansa mieluummin

ne korvarenkaat, jotka olivat korvissani. Hänen mukaansa ne olivat paljon kauniimmat, ja niin minä annoin ne hänelle. Olin yllättyneyt, ärsyyntynyt ja syyllisyydentuntoinen – mutta annoin hänelle ne korvarenkaat, jotka hän halusi.

Näkymättömiä vedenalaisia karikoita on monia ja niitä on vaikea väistää. Ne ovat lausumattomia sääntöjä, jotka ohjaavat sekä ajattelua että toimintaa, osa niistä syvälle piilotettuja, tiedostamattomia kulttuurisia kaavoja. Muistan kuinka hämmästynyt ja loukkaantunut eräs kanssamatkustajani oli siitä, että täyteen ahdetussa paikallistaksissa, clando'ssa, mies kieltäytyi istumasta hänen vieressään.

Mistä oikein oli kysymys? Eikö mies pitänyt valkoisista eli *toubabeista*, vai eikö hän pitänyt naisista ylipäättään, vai oliko ystävänsäni jotain muuta vikaa? Ehkäpä arvailumme osuivat myös oikeaan, mutta perimmäinen syy oli kuitenkin se, että mies kuului eräseen uskonnolliseen lahkoon, joka ei salli olla fyysisessä kosketuksessa naisiin. Meidän olisi pitänyt ymmärtää tämä jo hänen vaatetuksistaan ja kunnioittaa hänen vakaumustaan, sen sijaan että saatoimme miehen hankalaan tilanteeseen täpötäydessä taksissa.

Paitsi että ymmärtääkseni Senegalia minun pitäisi vähintäänkin opiskella wolofia, Senegalin 5-6 kielestä yleisimmin puhuttua, pitäisi minun myös oppia nonverbaalia, sanatonta viestintää. Kuinka tulkita hiljaisuutta, erilaisia eleitä ja kosketuksia? Keitä saan katsoa silmiin, keihin koskea ja keihin en? Milloin on soveliasta nauraa ja sopiiko ylipäättään itkeä. Valitettavasti nonverbaaliin ilmaisuun ei ole olemassa oppikirjoja, sen oppimiseen vaaditaan kokemusta ja tarkkaavaisuutta.

Vaikeimmat karikat liittyvät ajan käsittelyyn. ”Sillä, jolla ei ole aikaa hukattavana, ei ole Afrikassa mitään tekemistä”, kuuluu eräs afrikkalainen sananlasku.

Sana ”aika” herättää minussa välittömästi valtavan määrän muistikuvia. Kuvia odottamisesta kaikissa ajateltavissa olevissa paikoissa, kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Odottelua kotona, odottelua kadulla, odottelua toimistolla, kahviloissa, luokkahuoneissa, pankeissa. Ystävien, tuttavien, bussien, lauttojen, ruuan, veden, sähkövalon odottelua. Toisinaan tuntuu siltä, että enin osa aikaani kuluu odottelussa.

Useimmiten ne, joita odotan, tulevat, toisinaan taas eivät. Mutta kun he tulevat, he ovat aina yhtä iloisia minun nähdessään, eivät milloinkaan erityisen anteeksipyyteleviä. Odottaminen on täällä normaalia. Jos joudut odottamaan, tarkoittaa se yksinkertaisesti sitä, että sillä, jota odotat, on tullut esteitä. Sinulla ei ole mitään syytä tuntea itseäsi kaltoin kohdelluksi tai laiminlyödyksi. Tärkeintä on se, mikä tapahtuu juuri *nyt*. Suunnitellut tapaamiset ja treffit kuuluvat tulevaisuuteen ja niiden on taivuttava nykyisyyden edessä. Kun odottamasi henkilö vihdoinkin saapuu, sinut palkitaan. Nyt saat kaiken huomion osaksesi – läsnäolo ja kiinnostus on sataprozenttista.

Nopea ja tehokas toiminta on wolofin kielellä ”*taff taff*”, ja se on juuri sitä, mitä me suomalaiset olemme. *Taff taff*. Pienen höyryveturin lailla minä puuskutan Senegalissa. Päin päämäärää, poikkeamatta tutuilta raiteilta – jotten vain suistuisi niiltä!

Tietysti täälläkin voi toimia *taff taff*, mutta se ei ole itsetarkoitus, ja mikäli jotain muuta tärkeää tapahtuu, juna pysähtyy tai saattaa jopa suistua raiteiltaan. Täällä itse *prosessi* on tärkeämpi kuin päämäärä, täällä asiat tapahtuva ”*ndank ndank*” – hitaasti ja varmasti. Ei höyryveturin, vaan aikaa tappavan ankan tahtiin täällä

pysähdellään, seurustellaan, poimitaan maasta muutama siemen ja jatketaan sitten matkaa.

Me suomalaiset olemme individualisteja ja meidät on kasvatettu pärjäämään omin avuin. ”Ahkera mies pärjää yksinkin”, tapasi isäni sanoa. Tätä ei länsiafrikkalainen ymmärrä. Minun tarvettani hoitaa asiat itse, alkaen siivoamisesta, raskaiden laukkujen kantamisesta, kaupassa käynnistä, ostosten tekemisestä, ruuanlaitosta, tiskaamisesta, ja päättyen tarpeisiini raivata itselleni omaa aikaa, pyhittää ilta yksin itselleni, on kummasteltu – ehkä jopa loukkaantunein tuntein. ”He ovat sellaisia, he *haluavat* olla yksin”, koetti ystäväni Alioune selittää toisille ystävillemme, jotka pitivät käytöstäni käsittämättömänä. Senegalissa, kuten suuressa osassa maailmaa, yhteisöllisyys määrittää olemassaolon. Perhe, ystävät, suku. Aina useampi kuin yksi, aina yhdessä.

”Sanotte aina *kiitos!* Kiitos ruuasta, kiitos siitä että tulit, kiitos avusta, kiitos lahjasta, kiitos kun kannat kassiani, kiitos kyydistä, kiitos, kiitos, kiitos. Kiitos on sana, jota käytätte eniten. Miksi se on teille eurooppalaisille, *toubabeille*, niin tärkeä?” ihmettelee ystäväni Mamadou Sow.

Hän on paljon pohdiskellut tapojamme ja kulttuuriamme!

”Toisinaan mietin, että pyrittekö kiittämällä ylläpitämään itsenäisyyden tunnetta, irrottautumaan riippuvuudesta muihin, poistamaan kiittolisuuden velan: ”Minähän jo kiitin...” Mutta se on illuusio – ihminen ei ole saari.”

”Ei, me afrikkalaiset emme kiitä niin usein, sillä onhan itsenäisyyttä, että autamme toisiamme. Itse asiassa se on *oikeus*, se että pyytää ja *saa apua*”, lisää hän.

”Meille tärkeintä on tervehtiä toinen toisiamme, käyttää aikaa siihen, että tervehtii kunnolla! Ei ainoastaan heittämillä puolihuolimattomasti ’hei’. On tärkeää kätellä toista, katsoa silmiin, tiedustella toisen vointia, hänen perheensä vointia, kuunnella, mitä hänen elämänsä kuuluu. Vaikka näkisimme joka päivä, esitämme nämä samat kysymykset. Tervehtimällä vahvistamme yhteenkuuluvuuttamme, yhä uudelleen rakennamme verkostoa, johon me molemmat kuulumme. Vahvistamme suojaverkkoa, joka täällä meillä estää niin monien kaatumisen, sortumisen, tuhoutumisen. Ilman sitä ei monikaan meistä olisi selvinnyt. Ja niillä, jotka verkkoa ovat jakamassa on tiettyjä oikeuksia, kuten myös velvollisuuksia. Se on tiheään kudottu verkko, josta itse asiassa voi jopa olla vaikea irrottautua”, kertoo Mamadou. ”Kun meillä on verkosto, ei meidän tarvitse jatkuvasti kiitellä itsestään selvyyksistä. Me emme ainakaan tee niin.”

Useimmilla senegalilaisilla ei ole koskaan ollut omaa huonetta, eivätkä he ole koskaan nukkuneet yksin. Bara on 25-vuotias naimaton mies. Hieman kiusaantuneena hän kertoo, kuinka hän melkein joka ilta kantaa jonkun nuoremista serkuistaan huoneeseensa ja sänkyynsä. Hän ei halua, ei voi nukkua yksin. Itse olen jakanut sängyn nuoren naisen kanssa ystävien luona, ja kun yövieraita oli useampia, niin meitä oli kolmekin samassa sängyssä.

Täällä olet aina osa kokonaisuutta – mikäli et ole murtautunut yhteenkuuluvuutta ja jäänyt perheen ja suvun ulkopuolelle. Mikä tarkoittaa pelottavaa eristystä maassa, jossa perhe on aina etusijalla.

Kun olin ensimmäistä kertaa maanosassa A, jossa "A" tarkoittaa Ainutlaatuista, Absurdia ja Afrikkaa, rekisteröin ennen kaikkea sitä, mikä oli minulle vierasta. Hämmästelin kovaan ääneen, vertailin ja ihmettelin: Voi miten kauniita he ovat! Miten ihmeessä he voivat kantaa niin painavia taakkoja päänsä päällä? Ajatella että miehet kulkevat leningeissä! Että he ovat ystävällisiä! Miten ihmeessä heillä on lampaita kaupungissa! Heillähän on vaimot mukana! Miten he ovatkin niin mustia! Miten he voivat kulkea villamyssä päässä tässä kuumuudessa?! Ajatella että... niin, että he ovat niin erilaisia!

Tämä vierauden havainnoiminen ja rekisteröinti johtaa siihen, että alan ajatella kaikkia senegalilaisia "heinä". "He" edustavat kaikkea epätavallista, "me" vuorostamme sitä tavallista – mikä on melkein sama kuin sanoisi, että me olemme normaaleja ja he epänormaaleja.

Unohdan, että "he" ovat itse asiassa keskenään hyvin erilaisia. Täällä on erilaisia yhteiskuntaluokkia, erilaisia etnisiä ryhmiä, eri ikäluokkia, eri ammattialojen edustajia, kaupunkilaisia ja maalaisia, koulutettuja ja kouluja käymättömiä ihmisiä. Niin, ja sitten on miehiä ja naisia. Kaikki he ovat yksilöitä, kaikki senegalilaiset eivät ole samanlaisia.

Suhtautuminen toisiin ihmisiin "heinä" pitää yllä etäisyyttä. Ymmärrykseen tarvitaan kontaktia ja kanssakäymistä, tarvitaan "sinua". Löytäkseen "sinut" minun tulee löytää samankaltaisuutta, löytää keino kohdata toinen ihminen.

Niin minä ryhdyin etsimään samankaltaisuutta, eikä sitä ole kovinkaan vaikea löytää.

Ensin löydän fyysisiä yhteneväisyyksiä. Meillä, lähes kaikilla, on

jalat jotka väsyvät. Meillä on silmät, joilla näemme, jotka kostuvat, silmät, joita varjelemme pölyltä ja hiekalta, jota Harmattan-tuuli pölyttää ympäriinsä.

Meillä on paljon muutakin yhteistä kuin fyysiset ominaisuudet: me itkemme, vaikkakin Senegalissa ainoastaan kahden kesken ollessa, me nauramme – täällä tosin enemmän kuin Suomessa. Me liikumme musiikin tahdissa, me lyömme rytmiä, me jaamme rytmin vaikka se olisi erilainen kuin meidän. Meillä molemmilla on unelmamme, huolestamme, kaipuamme, vaikka ne ilmenisivätkin eri tavalla.

Jaamme myös monia arvoja: emme halua vahingoittaa toista ihmistä, haluamme pitää huolta perheestämme, haluamme toimia oikein, vaikka tämä "oikein" merkitsisi kumpaisellekin eri asioita.

Me menemme naimisiin, annamme lapsillemme nimet ja haudamme kuolleet läheisemme.

Samankaltaisuuksien löytäminen merkitsee siltojen rakentamista erilaisuuden ylitse. Siltojen, joilla kohdata tai kulkea niiden yli toistemme luo. Haluan niin mielelläni nähdä samankaltaisuutta, että löydän sitä toisinaan sieltäkin, missä sitä ei ole. Miten paljon minulla loppujen lopuksi on yhteistä Soda-keittäjän kanssa, paitsi että poikamme ovat samanikäisiä?

Samankaltaisuutta ja erilaisuutta. Toisinaan näen lähinnä yhtä, toisinaan taas toista. Kuin sulkisi toisen silmänsä.

Niin minä elän Afrikassa. Joskus on erilaisuutta näkevä silmäni avoimena, toisinaan taas samankaltaisuutta rekisteröivä. Kaikkein lähimpänä totuudenmukaista kuvaa olen silloin, kun silmänräpäyksen ajan katson maailmaa molemmat silmät avoimena.

Jos sinulla on vain puolikas kolapähkinä, ei sinua kadehdi se, jolla niitä on korillinen

Ihme kyllä tunnen itseni huomattavasti lamaantuneemmaksi ja epätoivoisemmaksi, kun istun kotona suomessa ja luen tai katson elokuvia, jotka kertovat Afrikan mantereesta, sen murheelisesta historiasta, vaikeasta nykytilanteesta ja toivottomalta tuntuvasta tulevaisuudesta, kuin ollessani täällä, paikan päällä. Täällä kohtaan kaikkien länsimaisten Afrikka-kuvien kääntopuolen, joka on vähintäänkin yhtä todellinen kuin yksiin kansiin kootut tilastot kaikesta afrikkalaisesta kurjuudesta. Senegalissa olen kohdannut anteliaisuutta, solidaarisuutta ja ennen kaikkea iloa arjen keskellä. Mikä meistä tuntuu toivottomalta, onkin täynnä toivoa. Sananlasku ”niin kauan kuin on elämää, on toivoa” tuntuu täällä kovin todelta - ja jos jotain, niin elämää täällä riittää. Se mikä suomalaisesta perspektiivistä katsottuna vaikuttaa umpikujalta ja mahdottomuudelta, on Senegalissa, kaikesta huolimatta, mahdollisuus. Siinä missä minä keskityn vaikeuksiin jotka on voitettava, keskittyy senegalilainen mahdollisuuksiin. On vaikea sanoa kumpi on realistisempi, mutta kumpi on toiveikkaampi, se on ilmeistä.

Totta kai tunnen myös täällä toisinaan epätoivoa, huolta ystävästäni, tulevaisuuden pelkoa, surua, mutta toivottomuutta en tunne. Täällä mietin enemmän sitä, mitä voisin tehdä, kaikessa vähyydessäkin. Ilman surullisten tilastojen painolastia, suppeammasta perspektiivistä tarkasteltuna, myös ongelmat ovat helpommin käsiteltäviä.

Mutta kyse ei ole ainoastaan näkökulmasta vaan myös jostakin muusta. Senegalissa en esimerkiksi ole koskaan masentunut, ehkä siksi, että suurin osa täällä kohtaamistani ihmisistä eivät myöskään ole masentuneita, kaikista vaikeuksistaan huolimatta. ”En tiennyt mitään masennuksesta ennen kuin saavuin Eurooppaan”, sanoo Dakariissa syntynyt ja kasvanut Malick, joka on asunut viimeiset 20 vuotta Suomessa.

Tietysti myös täällä on depressiota; elämän modernisoitumisen sekä uusien sosiokulttuuristen mallien kuten globalisaation, kaupallistumisen ja länsimaisten ajattelutapojen myötä myös depressio tulee mitä ilmeisimmin yleistymään. Viimeisimmällä matkallani kuulin, että itsemurhat, joista ei ennen oltu juurikaan kuultu, ovat viime aikoina yleistyneet. Mutta useimmat ihmiset Senegalissa taistelevat, sillä heidän täytyy taistella, itsensä ja läheistensä

elämän puolesta. Se joka taistelee, ei ole masentunut, sillä jos olet masentunut, olet antanut periksi. Täällä uskotaan, kaikesta huolimatta, parempiin aikoihin.

Uskonto ja sen pehmentävä vaikutus ovat läsnä arjessa. Eivät ainoastaan rukousääninä, eivätkä vain kaikissa ”*Alhamdulillah*”, ”*Jumalalle kiitos*”, ”*Inchallah*” tai ”Tapahtukoon Jumalan tahto” toivotuksissa, jotka maustavat jokaista keskustelua. Täysissä Dakariin kulkevissa busseissa lähes aina sukeltaa esiin joku, joka kerjää joko omiin tai muiden tarpeisiin, kuulovammaisille, liikuntarajoitteisille. En ole vielä kokenut sitä, että kerjäläiset olisivat jääneet ilman rahaa – jos on yksikin ylimääräinen lantti, niin se jaetaan.

Joskus sattuu, että matkustajalla ei ole tarpeeksi rahaa lippuun, silloin löytyy aina joku hätiin tuleva kanssamatkustaja. Naisille, jotka kantavat lasta selässään, tarjotaan istumapaikkaa ja lapselle, joka häidin tuskin pysyy omilla jaloillaan, tarjotaan syliä yleensä täpötäydessä bussissa. Mutta ilman lasta matkustavan yksinäisen naisen ei kannata bussissa laskea sen varaan, että joku mies tarjoaisi hänelle istumapaikkaa – siitä on tehnyt lopun kasvava naisten emansipaatio, samoin kuin samaa tahtia kasvava yleinen väsymys niin miesten kuin naistenkin keskuudessa.

Dakarin keskustaa kohti rullaavassa, tööttävässä ja joskus ryömivässä bussissa mietin sitä, miten suhtautumistani kurjuuteen on muuttunut. En osaa sanoa, onko muutosta tapahtunut parempaan vaiko huonompaan suuntaan. Kaikkien näiden lukuisten ja useiden vuosien mittaan Senegaliin suuntautuneiden matkojeni jälkeen ei ole montaa asiaa, joka sokeeraisi minua. Ei liika, eivät maassa lojuvat roskat, hajut, luhistumaisillaan olevat talot, eivät sairaat, kerjäläiset, eivät edes kerjäävät pikkupojat, ei tungos eikä myöskään ihmismassat, joiden virrassa tungen mukana. Edes kontrastit eivät enää sokeeraa. Dakarin sisääntuloväylillä on hienojen autojen, jääkaappien, lentomatkojen ja pankkien mainoksia. Ensimmäisiä kertoja täällä käydessäni ne tuntuivat minusta hävyttömiltä loukkauksilta niitä ihmisiä kohtaan, joiden on pakko suunnata joka päivä esikaupungeista kohti Dakaria. Ihmisiä, joista vain murto-osalla on mahdollisuus ostaa näitä luksustuotteita. Silloin ajattelin niin, nyt uskon ymmärtäväni paremmin. Jos kerran amerikkalainen unelma elää edelleen USA:ssa, niin yhtä voimakkaana elää Senegalissa senegalilainen unelma. Kaikki unelmoivat paremmasta huomisesta, kaikki haaveilevat luksuksesta ja useimmat ovat onnellisia ihan vain *nähdessään* näitä luksustuotteita, joista voivat sitten haaveilla. Se, jolla on unelma, on rikkaampi kuin se, jolla sitä ei ole.

Ei niin, ettenkö enää näkisi kurjuutta, kontrasteja ja epäoikeudenmukaisuutta. Näen jalattoman miehen, joka laahautuu hienon ravintolan ovelle, näen hökkelin, jätteet ja lampaat muurin takana Dakarin keskustassa, lenkkitosuja ja pehmeitä nahkakenkkiä myyvän luksusliikkeen naapurissa. Tunnen pakokaasujen seassa lampaiden ja ihmisvirtsan hajun. En tunne nahkakengistä lähtevää tuoksua. Hienoissa myymälöissä on näyteikkunoita ja niiden ovet ovat suljettuina. Toisin kuin vastapäiset, näyteikkunattomat myymälät, joiden avoimia ovia vierustavilla seinillä roikkuu tavaroita, tai sitten tavarat on tuotu ulos jalkakäytävälle.

Minä sekä näen ja kuulen että tunnen ja haistan kaiken. Mutta en enää järkyty samalla tavoin kuin ennen. En enää kuvittele, että minun pitäisi, kuuluisi ja täytyisi muuttaa mitään. Minä hyväksyn. En tiedä, onko kysymys nöyryytymisestä elämän edessä vaiko turtumisesta. En kyseenalaista moraaliani eikä käyttäytymiseni ole muuttunut. Haluan edelleen auttaa siellä missä voin, haluan tehdä työtä sen eteen, että edes jollakin olisi asiat paremmin, työskennellä *sopin*, muutoksen, puolesta.

Ehkä kyse on halusta tuntea itsensä osalliseksi elämästä, eikä jäädä vain ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, tuntea elämä myös sisältä käsin. Ehkäpä jokin muslimiasenteesta, että kaikki on loppujen lopuksi Allahin tahto, on tarttunut minuunkin. Olemme joko oman onnemme tai toisten onnen seppiä suuressa verstaassa, jossa Allah istuu ja laatii suunnitelmiaan. Tosin aika hullulta vaikuttavat toisinaan hänen työnsä tulokset: näistä tuotteista on täydellisyys kaukana.

Näin pitkälle ehdin ajatuksissani, ennen kuin kömmin ulos bussista Dakarin keskustassa ja tempaudun mukaan kauneuden, rumuuden, köyhyyden, runsauden, puheen, naurun ja elämän pyörteeseen. Dakarin kadut vaivuttavat minut hiljaiseen transsiin, lempeään onneen ja kevyen kuumeiseen tilaan. Minä lakkaan pohimasta.

Viiden keskustassa vietetyn uuvuttavan tunnin jälkeen otan bussin kotiin. Sylini on täynnä kasseja ja avoimessa olkalaukussani kaksi pientä pelokasta piipittävää kananpoikaa - bonus ostoksistani eräässä liikkeessä. Kananpojat tulevat hienosta pikamyymälästä, mutta Dakarin kaduilla myydään muitakin lintuja: vapaudenlintuja. Niitä voit ostaa silkasta ilosta ja niiden vapauttamisen tuomasta tyydytyksestä.

Jos et vaihda paikkaa, et voi tietää missä viihdyt

”Thiaroye” äännetään venyttämällä ”tja” äännettä sanan alussa. Venyttäen ja hieman veltosti lausuttuna. Veltosti kuin Thiaroyen syvässä hiekassa hitaasti kulkevien naisten laahaava käynti ja heidän muovisandaaleistaan lähtevä rytminen raabustus. Vei aikansa, ennen kuin opin lausumaan sanan oikein. Mitä enemmän minä harhailin kaduilla, joita on vaikea erottaa toinen toisistaan, mitä enemmän raahauduin eteenpäin katuhiekassa, mitä enemmän seisoskelin odottelemassa värikkäitä mutta ruosteisia car rapideja – pikabusseja – tai ndiaga ndiayeta, ei niin värikkäitä mutta yhtä kehoja paikallisbusseja, taikka korttelitakseja – buteruuden ihmeitä useimmat – ja mitä enemmän tutustuin elämään muurien sisällä, kodeissa ja piboilla, sitä helpompi minun oli lausua sana oikein ja sitä osuvammin tuo venytetty ”tja” mielestäni kuvasi tämän hallitsemattomasti kasvavan kaupunginosan mielialaa.

Dakarın köyhä esikaupunki Thiaroye edustaa minulle Afrikkaa, todellista Afrikkaa, paljon enemmän kuin viidakot, savannit ja mangrovemetsät. Jos tarkastellaan Afrikan kaupungeissa tänä päivänä asuvien ihmisten lukumäärää niin voidaan todeta, että näkemykseni osuu oikeaan, sillä yhä useampi afrikkalainen asuu taajamissa.

Senegalissa kaupungistuminen tapahtui hurjassa tahdissa. Kiihtyminen, eroosio, köyhtynyt maa ja epäonnistunut tai olematon maatalouspolitiikka, kuten myös toivo paremmasta tulevaisuudesta ja modernin elämän kaipuu, ovat johtaneet siihen, että yhä useampi senegalilainen jättää maaseudun taakseen ja suuntaa kaupunkeihin. Noin puolet maan kansalaisista asuu tätä nykyä taajamissa, ja heistä suurin osa Dakarissa, jonka väkiluku on noin 3 miljoonaa.

Thiaroye on ensimmäinen pysäkki niille kymmenille tuhansille ihmisille, jotka vuosittain suuntaavat maaseudulta kaupunkiin. Joillekin muuttajille asuinalue on väliaikainen pysähdyspaikka matkalla Dakariin tai meren ylitse Eurooppaan, Kanadaan, USA:han. Vielä useammat voivat vain toivoa, että näin olisi. Maastamuutto ratkaisuna kaikkiin vaikeuksiin elää voimakkaana monien mielessä.

”Kyläelämä on tylsää, siellä ei tapahdu mitään, aika on ikään

kuin pysähtynyt”, kertovat kaksi kaukaa pääkaupungista Thiaroyehin muuttanutta nuorta miestä. He kuulostavat aivan teini-ikäisiltä suomalaisilta perustelemassa toivettaan muuttaa Helsinkiin. Elämä Thiaroyessa merkitsee heille samaa kuin Pariisi ja New York dakarilaisille.

Monia Dakarın esikaupungissa asuvia voisi melkein kutsua puolinomadeiksi: sadekauden ajaksi, kesäkuusta lokakuuhun, he muuttavat takaisin kotikyliinsä auttamaan maataloustöissä. Kun sade lakkaa ja sato on korjattu, muuttavat he työnsaannin toivossa takaisin kaupunkiin. Näin säilyvät siteet sukulaisiin, omiin juuriin ja kotikylään. Senegalilaiset, kuten muutkin afrikkalaiset, ovat lähestulkoon jatkuvasti matkanteossa. ”*Elle est voyageé*” on informaatio, jonka usein kuulet etsiessäsi jotakuta: ”Hän on matkoilla”. Tarkempaa selitystä saa harvoin.

Paikoin Thiaroye muistuttaa enemmän niitä kyliä, joista sen asukkaat ovat saapuneet tai sitä kylää, joka se itse aikaisemmin on ollut kuin metropolin esikaupunkialuetta. Täällä lampaat vaeltelevat kaduilla tai määkivät katoilla, täällä kanat juoksentelevat sinne tänne ja lapset leikkivät hiekassa, täällä ovi avautuu ja jätesangon sisältö lentää kadulle. Mutta kauppojen nimet, jotka useimmiten

on maalattu suoraan seinille ja kuvitettu yksinkertaisin naivistisin piirroksin, kielivät suuren maailman unelmista. Kaikkein pienin räätälikoju – ja niitä on paljon – voi kantaa nimeä *Haute Couture* tai *Modern Style*. *Modern Resto* tuo mieleeni muovin, hampurilaiset ja Coca-Colan. Todellisuudessa ravintola käsittää yhden pienen keittiön avautuvan huoneen. Siellä päivän ateria valmistuu valtavassa padassa yksinkertaisella kaasu- tai hiilikeittimellä. Ruoka tarjoilaan suuresta emalivadista.

Uusi moottoritie, joka liittää Dakarin maan muihin osiin, halkaisee esikaupungin avoimen haavan tavoin – ja on myös itsessään muistutus suuren maailman läsnäolosta. Muiden esikaupunkien lailla Thiaroyen tilanne ei ole ainoastaan seurausta Senegalin vaikeista ongelmista, vaan täällä ymmärrettävästi syntyy myös uusia ongelmia. Viranomaiset ovat jo ajat sitten seonneet kaupunkimuuttoa koskevissa laskuissaan; heitä täytyy olla satojatuhansia, ja lähes puolet heistä lapsia ja nuoria. On liian vähän sairaaloita ja kouluja, pula ambulansseista, pankeista. Mutta riittävästi diskoja ja salakapakoita.

Alkoholin nauttiminen on täällä muslimimaassa periaatteessa kielletty. Poikkeuksen muodostavat turistialueet ja Dakarin keskusta. Mikä ei tarkoita sitä, etteikö alkoholia olisi saatavilla myös muualla. On olemassa salaisia *clando*-kapakoita, joiden nimi tulee sanasta *clandestine*, salainen. Niitä pitävät kristityt perheet, joiden ei tarvitse välittää koraanin kielloista. Kuppilat sijaitsevat usein kristityn perheen pihassa: täällä istutaan yhdessä pöydän ympärillä ja nautitaan esimerkiksi erinomaista senegalilaista Gaselle-olutta. Kapakan nimi kantaa poikkeuksetta kristityn naisen nimeä. *Chez Marie*, *Chez Anna*, *Chez Françoise*. Asiakkaat eivät kuitenkaan suinkaan ole ainoastaan kristittyjä ja hyvin harvoin naisia.

Hiekka on Dakarin esikaupungeissa aina läsnä ja se on sekä ystävä että vihollinen. Ystävä siksi, että samoin kuin lumi, se piilottaa alleen kaiken. Se, mikä hautautuu hiekkaan, tulee harvoin enää esiin. Hiekka peittää muovin, roskat, jätteet. Kaiken voi piilottaa hiekkaan. Vihollinen se on siksi, että sitä on joka paikassa. Tytöt ja naiset kamppailevat päivittäin sitä vastaan. Aamun ensimmäinen ääni syntyy luudan lakaisusta. Lattia ja piha lakaistaan puhtaiksi – vain peittyäkseen hetkessä jälleen hienoon hiekkapölyyn. Varsinkin tuulisen puolen vuoden aikana Harmattan-tuulen puhaltaessa pohjoisesta Saharasta hiekka põlisee jatkuvasti ympärillä, tunkeutuu sisään taloihin, hiuksiin, silmiin ja korviin. Yhtä kärsimystä.

Sadekauden aikana hiekka muuttuu mutavelliksi, joka peittää alleen laajoja alueita Thiaroyessa. Huonot tai olemattomat viemäröintiverkostot muuttavat jokaisen sadekauden täällä pieneksi katastrofiksi. Joka vuosi ihmisiä hukkuu, joka vuosi useita kortteleita joudutaan evakuoimaan ja koleraepidemia leviää.

Thiaroyessa ei ole kiire, suurkaupungin stressi ei ulotu tänne. Kaupunginosan läpi valuu muutama asfaltoitu katu joita pitkin liikenne pyrkii etenemään. Pienillä sivukaduilla ja kujilla ei auta kiirehtiä, löysässä hiekassa on hankala juosta. Ainoat, jotka liikkuvat joutuisasti Thiaroyen takakujilla, ovat hevoskärryt. Kun lasti on tyhjennetty kärryistä ja vain ajaja hanslankareineen kyydissä, silloin piiska viuhuu laukkaan nousseiden laihojen hevosparkojen yllä kuskien seistessä pelottomana lavalla. Thiaroyen jockeyn luisevien kaakkien vetämät kärryt saattavat olla ränsistyneitä, mutta kuskit ovat taitavia – ja vähintäänkin yhtä ylpeitä kuin kollegansa Lontoon Derbyssä.

VOTEZ GON

2016

Kun odotat tarpeeksi pitkään kaivolla, saatat löytää saavin, jolla ammentaa vettä

Senegalissa ei puhuta joustavuudessa, sitä eletään. Kyky joustaa on täällä yhtä välttämätöntä kuin hengittäminen ja syöminen. Kaikki muuttuu, "tout change", laulaa norsunluurannikolta kotoisin oleva, Länsi-Afrikassa hyvin suosittu poplaulaja Alpha Blondy eräässä rakastetuimmista kappaleistaan. Tämä pitää paikkansa. Kaikki muuttuu koko ajan: suunnittelet päiväohjelmasi, sovit asioista, lyöt lukkoon hinnan, kellonajat, mutta mikään ei mene juuri niin kuin olit suunnitellut. Kaikki menee toisin, mutta useimmiten kuitenkin hyvin loppujen lopuksi.

Tapaamme tasan kello yhdeksältä, sanoo senegalilainen ystävä, joka on ajan myötä oppinut jotakin eurooppalaisten pakkomielleestä täsmällisiin kellonaikoihin. *"Neuf heure pile!"* Mikä helpotus, tapaamme tasan kello yhdeksän. Ja vieläpä painokkaasti ja voimalla lausuttuna, hyvin vakuuttavasti. *Pile! Pile! Pile!* Tasan! Tasan! Tasan! Se kuulostaa niin vakuuttavalta, että osa minusta, vastoin parempaa tietoa, uskoo joka kerta lupaukseen. Laitan itseni valmiiksi ja saavun ajoissa paikalle, vaikka se sitten tietäisi stressiä ja kiirettä.

Niin minä sitten seison siellä jossain kadunkulmassa tai istun kotona tai jossain muussa paikassa ja odotan. Odotan vain todetakseni, että olen jälleen kerran mennyt halpaan uskoessani, että ihmiset myös täällä tulevat ajoissa.

Alussa odotus herättää minussa tietysti valtavan määrän eri reaktioita. Minä ärsyynyn, hermostun, loukkaannun, suutun, kuljen edes takaisin, mumisen itsekseni, kiroilen, vilkuilen kelloa. On todellakin suunnattoman epämiellyttävää odottaa ja, ennen kaikkea, tuotua niin kovasti ja tuntea itsensä huonosti kohdelluksi.

Ajan myötä opin jotakin odottamisen taiteesta. Tärkeintä on

ymmärtää, että täällä myöhästyminen ei missään tapauksessa ole loukkaus toista kohtaan. Myöhästyminen ei merkitse sitä, että myöhästyjä viis veisaa minusta. Myöhästyminen on myöhästyminen, ja se riippuu jostakin täysin muusta kuin minusta. Odottaminen on hyvää joustavuus- ja nöyryysharjoitusta: minä en ole maailman tärkein asia, ja sitä paitsi voin itse parhaiten ilman hampaidenkiristystä ja suuttumusta. On ylimielistä kuvitella, että täällä voisit kontrolloida ympäristöäsi – täällä ainoastaan Jumalalla on kontrolli, jos hänelläkään!

Kun ystäväni saapuu tasan kello kymmenen, iloisena ja tyytyväisenä siitä, että on saapunut "tasalta"...niin, silloin minä nauran ja myönnän hänen olevan periaatteessa oikeassa: yhdeksältä tai kymmeneltä, ei sillä niin väliä, tasalta kuitenkin. Mutta miten ihmeessä kaikki toimii kaikkien näiden myöhästymisten keskellä? Sitä voi kukin kysyä itseltään, kuten teen minäkin. Filosofinen vastaus voisi kuulua, että se toimii siksi, ettei se toimi. Joku järjestys kaaoksessakin aina on. Senegal elää kaaosteorian mukaan.

Eräänä päivänä olemme lähdessä Dakarin edustalla sijaitsevalle Goréen saarelle katsomaan klovnispektaakkelia. Nyt pitää olla skarppina. Ehtiäksemme ajoissa meidän tulee hypätä Daka-

rin satamasta *tasan* kello kymmenen lähtevään lauttaan. Sovimme tapaamisen *tasan* kello kahdeksaksi, jotta varmasti ehtisimme matkustaa ensin koko pitkän matkan Dakariin, ehtisimme siellä lauttaan ja ehtisimme nähdä esityksen joka alkaisi *tasan* kello puoli kaksitoista!

Me suomalaiset saavumme viittä vaille kahdeksan paikkaan, johon olimme sopineet tapaamisen muiden retkelle lähtijöiden kanssa. Muutamat ovat todellakin jo saapuneet, mutta eivät kaikki. Seynabou, mustaan huiviin ja yksinkertaisiin vaatteisiin sonnustautunut reipas ja siveellinen nuori nainen, on kyllä paikalla, mutta hän on unohtanut jotain kotiinsa. Ibou, parhaassa nulikkaiässä oleva poika, juoksee kotiansa kertomaan, että olisi poissa koko päivän, sillä hän oli unohtanut kertoa asiasta. Badou syö vielä aamiaistaan ja säntäilee sinne tänne voileipä ja muki kädessä. Sitten hän juoksee hakemaan Seynaboua, joka tietysti saapuu sillä välin, kun Badou on poissa, joten jonkun täytyy vuorostaan lähteä noutamaan Badoua. Lopulta koko pieni joukko on joka tapauksessa kasassa ja me suuntaamme bussipysäkillä aika lailla myöhässä.

Car rapideiksi kutsuttuja paikallisbusseja, jotka ovat nimensään huolimatta kaikkea muuta kuin nopeita, saapuu yksi toisensa perään, mutta ne ovat kaikki täynnä. Otamme sen sijaan vastakkaiseen suuntaan kulkevan bussin ja keikumme pian pitkin katua. Kyllä me ehdimme, huokaisen helpottuneena istuessani puristuksessa seinän ja ison, mutta pehmeän senegalilaisen madamen välissä jalat kohotettuina vararenkain päälle, joka peittää sopivasti osan lattiasa olevasta reiästä. Mutta juuri silloin bussi pysähtyy nytkähtäen ja hirveä sunnaton haiseva savupilvi peittää meidät kaikki. Moottoriin on tullut jokin vika ja se on syttynyt palamaan, tai ainakin savuamaan voimakkaasti. Aluksi ei tapahdu juuri mitään, joku yskii, joku pitelee kättä suulla, mutta siinä kaikki. Lopulta lyhyen keskustelun päätteeksi kaikki matkustajat astuvat ulos bussista. Lähdemme kulkemaan katua pitkin. En ymmärrä miksi emme ota seuraava bussia, mutta en myöskään kysele. Se kuuluu joustavuusharjoituksiini, se etten koko ajan kysele miksi, enkä ole myöskään alituisen antamassa hyviä neuvoja. Minun länsimaista logiikkaani ja eurooppalaista järkeäni ei täällä useinkaan kaivata.

Vaellamme yhä kuumemmaksi käyvässä auringonpaisteessa. Kello tikittää. Ehtiäksemme ajoissa päätämme ottaa taksin ja ryhdymme etsimään sopivaa autoa. Täällä otetaan se auto, jota pidetään parhaana, eikä se koskaan ole ensimmäinen vapaa taksi. Löydämme kaksi, nähtävästi sopivinta, autoa ja pysähdymme keskustelemaan hinnasta, reitistä ja Herra ties mistä. Keskustelu käydään wolofiksi, joka on minulle valitettavassa määrin käsittämätöntä. Niin me sitten ahtaudumme autoihin ja lähdemme matkaan.

Sitten tapahtuu jotakin taianomaista. Me ajamme ja ajamme ja odotamme loputtoman pitkään liikenneruuhkissa ja jonoissa, poliisi pysäyttää meidät, koska ajoimme liikenneympyrää väärään suuntaan, keskustelemme ja neuvottelemme, maksamme sakot tai lahjukset, joudumme ajamaan kiertotietä – mutta aika on pysähtynyt! Se ei kai ole mahdollista, mutta siltä se tuntuu.

Selviämme matkasta, joka useimmiten vie vähintään yhden tunnin, kahdessakymmenessä minuutissa, vaikkakin aika tuntuu loputtoman pitkältä. Saavumme ajoissa lautalle, saamme liput,

emme eksy toisistamme, ahtaudumme alukseen ja löydämme jopa istumapaikat.

Saapuessamme saareen meitä on vastassa kokonainen vastaanotokomitea! Täällä on fantastisiin kirkkaanvärisiin asuihin pukeutuneita naisia tötteröpäähineineen, djembe-rumpaleita, hienosti pukeutuneita vanhempia herroja pulleine vatsoineen, joita koristavissa nauhoissa hehkuvat Senegalin värit: punainen, keltainen ja vihreä. Täällä on suuri määrä pieniä koululaisia koulupuvuissaan ja tänne tuntuu olevan kerääntynyt myös suurin osa saaren asukkaista.

Näyttää siltä, että täällä odotetaan hienoja vieraita: presidentin puoliso on tulossa saarelle. Niin mielellämme kuin haluisimmekin hänet nähdä, on meidän kiiruhdettava koululle, missä klovnishow on pian alkamassa. Niin me sitten tungemme itsemme ihmismassojen lävitse ja riennämme koululle – vain kuullaksemme klovnien myöhästyneen lautalta!

Ja niin me ehdimme sittenkin tavata presidentin puolison, jota mm. juuri ennen vierailua saapuneet klovnit olivat vastaanottamassa, koska myös presidentin puolison saattue oli myöhässä. Tuttavallisesti, villisti ja lämpimästi ottivat goréelaiset vastaan valtakunnan ensimmäisen naisen. Kaikki olivat iloisia ja vallattomia, jopa tyylikkää ja ylpeät sotilaspoliisit pehmenivät ja luopuivat yrityksestä pitää hällisevää väkijoukkoa järjestyksessä.

Loppu hyvin kaikki hyvin, hankaluuksista huolimatta pääsimme osallisiksi juuri niistä asioista, joita haluisimmekin, ja vielä vähän enemmän.

Mitenkö kotimatka sujui? Hmm, unohdimme käydä lounaalla kodissa, johon meidät oli kutsuttu, lautta oli reippaasti myöhässä, bussi oli täpösen täynnä, matka kesti loputtoman pitkään, liikenne oli sietämätöntä, meinasimme ajaa pysäkkimme ohi koska olimme kaikki niin uuvuksissa. Mutta me pääsimme kotiin.

Olen joskus suunnitellut järjestäväni persoonallisuutta vahvistavia kursseja, joissa opeteltaisiin kärsivällisyyttä, nöyryyttä ja joustamiskykyä. Siihen kuuluisi matka Senegaliin.

Baobabpuussa voi toisinaan olla piikkejä

Eräänä aamuna Senegal näyttää toisenlaiselta. Kaikki on harmaata. Ei niin, että ympäristössä olisi tapahtunut muutosta, mutta minun ja todellisuuden väliin on muodostunut rasteri. Vai onko niin, että minun ja ympäristön välissä ei enää ole mitään estettä? Ehkä vasta nyt näen kaiken kirkkaasti ja selkeästi. Aivan tavallinen aamu, joka ei missään suhteessa eroa muista aamuista. Mitään uutta ei ole tapahtunut, mikään ei ole muuttunut. Se, mikä muina päivinä viehättää ja ihastuttaa, näyttäytyy tänä aamuna loputtoman harmaana muuttumattomuutena. Sitkeä ja tasapaksu marraskuun päivä suomessa siirrettynä senegalilaisiin olosuhteisiin.

Kaikki ympärillä on pölyistä ja likaista, hiekka pölyyää ja tarttuu joka paikkaan. Naapurin pihasta ulos pyrähtävät lapset näyttävät säälittäviltä. Syyhykö saa heidät raapimaan laihoja jalkojaan? Mikä ihottuma tuon pienen tytön kädessäkin on? Kissat ovat laihempia kuin koskaan ja, kuten aina, vastapäisen talon naiset touhuavat jotain pihalla tai vain istuskelevat muovimatolla. Kauppa on entisellään, tarjonta yhtä suppea tai vieläkin suppeampi kuin ennen. Eikö tänäänkään ole jogurttia? Eikä säässäkään ole tapahtunut mitään muutosta, sama sää päivästä toiseen.

Kaiken muun taakseen jättävä ongelma täällä on tietysti rahapula. Kaikilta puuttuu koko ajan rahaa, siltä se vaikuttaa. Ei tietenkään kaikilta, niin ei voi olla, mutta kaikilta, jotka minä tunnen ja tapaan.

Toisinaan minustakin, valkoisesta *toubabista*, raha tuntuu suurimmalta ongelmalta. Jos olet valkoihoinen, olet täkäläisittäin automaattisesti rikas. "*Toubab, toubab*", huutavat lapset perääni, juoksevat minut kiinni ja ojentavat kätensä tervehtiäkseen. He kysyvät nimeäni ja pyytävät toisinaan rahaa. Toisinaan tuntuu siltä, että vaaleaan ihooni on kirjoitettu: rahaa! Siniset silmäni loistavat täällä varmaankin kuin dollarinkuvat, ja minä itse olen kuin kah-

della jalalla kulkeva lompakko. Tällaisena kuvittelen monen usein näkevän minut.

En osaa sanoa, kuinka suuressa määrin tämä kaikki on omaa kuvitelmaani, joka perustuu syyllisyydentunteeseen ja siihen tosiasiain, että olen niin suunnattoman paljon varakkaampi kuin suurin osa täällä tapaamistani ihmisistä. Mutta tiedän, kuinka vaikealta ja epämukavalta ympäriinsä vaeltelevasta kassakirstusta tuntuu. Eikä se johdu ainoastaan siitä, että ihmiset olettaisivat saavansa rahaa minulta tai minun avullani, eikä se johdu pienistä *talibé*-pojista, joita tapaan päivittäin ja jotka kerjäävät rahaa *marabout'lle*, opettajilleen ja hengellisille johtajilleen, tai kaupusteliijoista, joita kerääntyy ympärilläni, taikka tuttavien varovaisen kohteliaista viittauksista avun tarpeeseensa.

Ei, vaikeinta on oma epäluuloisuuteni. Miksi Khady tarjoaa minulle päivällistä? Miksi Ass tulee tervehtimään minua? Halu-aako hän tavata minut vai toivooko hän minulta taloudellista tukea? Toisinaan epäluuloisuus valtaa minut niin tyystin, että en näe ympärilläni muuta kuin laskelmointia ja hyväksikäyttöä. Epäluuloisuus on epämiellyttävää, se jätää omanarvontuntoani ja syö kunnioitusta tapaamiani ihmisiä kohtaan. Nöyryyttävää kaikkia

osapuolia kohtaan. Näin se kai menee: paitsi että materiaalisesta köyhyydestä ja epätasa-arvoisuudesta kärsivät ennen kaikkea he, joilla ei ole mitään, kohdistuu se ei-materiaalisessa mielessä meihin kaikkiin. Kukaan ei ole vapaa epätasa-arvoisuuden mukanaan tuomasta nöyryytyksestä, eivät ne, joilla on, eivätkä ne, joilla ei ole. Näin tilanne resonoi minussa pohjoismaisen demokraattiseen tapaan. Senegalissa ei sitä paitsi ole mitenkään erityisen nöyryyttävää olla köyhä, koska niin monet jakavat saman kohtalon (46% väestöstä elää alle köyhyysrajan ja ainoastaan 30% syö kaksi ateriaa päivässä), mutta ei myöskään missään tapauksessa ole nöyryyttävää olla rikas!

Miten murtautua ulos syyllisyyden vainoharhasta? Niiden samojen ihmisten avulla, joiden pelkään käyttävän minua hyväkseni. Illalla Khady ja minä lähdemme kävelyille hänen asuinkorttelissaan. Kuljemme alas ja näemme meren, käymme tervehtimässä hänen naapureitaan ja jaamme naisten salaisuuksia keskenämme. Khady pitää kättäni omassaan ja kertoo unelmistaan ja pettymyksistään. Läheisyys karkottaa peikot ja saa miettimään, että kuka nyt

oikeastaan käyttää ketäkin hyväkseen tässä ystävällisessä maassa? Senegalilaisetko, jotka tienaaavat ehkä muutaman euron minun kustannuksellani, vaiko minä, joka saan niin monelta taholta osakseni ystävällisyyttä, avoimuutta ja totaalista läsnäoloa?

Historiallisesta ja globaalista perspektiivistä tarkasteltuna on itsestään selvää, kuka on käyttänyt ketäkin hyväkseen ja kenen taholta hyväksikäyttö edelleen jatkuu.

Raha ei ole ainoa asia, mistä täällä Dakarin loputtomissa esikaupungeissa on puutetta. Tällaisena nyrjähtäneenä päivänä kuin tänään minusta tuntuu, että täältä puuttuu kaikkea paitsi ihmisiä, hiekkaa ja ympäriinsä pitkin katuja tuulessa lepattavia muovipusseja.

Kuinka kauan pystyisin elämään täällä kaipaamatta elokuvateattereita, kahviloita, sanomalehtiä, kirjoja, internetiä ja pääsyä lukemattomiin muihin juttuihin? Aivoilla on puhtaasti fysiologinen tarve muutoksiin, sanovat aivotutkijat. Miten pitkään menisi, että aivoni alkaisivat surkastua, luovuuteni kuivuisi kokoon virikkeiden puutteessa? Vai onko päinvastoin niin, että tapahtumien ja yllykkeiden ylitarjonta vahingoittaa kykyämme havaita yksi-

tyiskohtia, huomata pieniä muutoksia, nauttia vähästä, olla tyytyväisiä? Yli puolentoista miljoonan internetyhteyden ansiosta on ainakin osalla kasvavasta keskiluokasta täällä nyt pääsy maailmaan, nykyaikaan ja uutisiin – hyvässä ja pahassa. Näitä mietin kulkiessani kohti Dakariin suuntaavaa bussia.

Silloin muistan Veron, ranskattaren, joka jätti Dakarin taakseen ja muutti maaseudulle Dakarista pohjoiseen. Kun kysyin häneltä kaipasiko hän mitään, hän vastasi, että ainoa, mitä hän kaipaa, ovat hänen ystävänsä. Ei kulttuurierontoja, ei shoppailua, ei uusia kokemuksia. Hän ei kaivannut myöskään kauppoja, tilaisuuksia, uutta tekniikkaa, ranskalaisia viinejä, japanilaista ruokaa, ei myöskään kylpylöitä tai kosmetologia. Vain ystäviään.

Saavun pääkadulle, jossa torikauppa on täydessä käynnissä. Naiset istuvat matalien pöytiensä luona ja myyvät joitakin vihanneksia, hedelmiä ja muutamaa kalaa. Tarjonta vaihtelee vuodenajan mukaan: on banaani-, mango-, appelsiini- ja melonikausia. Pysähdyn erään madamen edessä ostaakseni muutaman mangon. Tuumin, että hedelmät näyttävät hieman ylikypsiltä. Kun puhuttelen

myyjää wolofiksi, en ranskaksi, saan osakseni säteilevän hymyn, koväänisen naurun ja minulle täysin mystisiksi jäävien sanojen tulvan. Mutta se ei häiritse: hymy ja nauru ovat pelastaneet aamuni.

Äkkiä aurinko ei enää olekaan pistävän kuuma vaan lempeän lämmin, talon seinustalla loistaa bouganvillea, tyttö tanssii itseksensä pienen aamutanssin, lapset nauravat jossakin, ja minä yhdyn heidän nauruunsa.

Ja yhtäkkiä huomaan, että koko kortteli on täynnä valkoisia perhosia. Ne ilmaantuvat tyhjistä ja nyt ne istuvat väpättävin siivin talojen seinillä, puissa, maassa, joka puolella. Ilma värähtelee jatkuvassa liikkeessä olevana valkoisena pilvenä.

Et voi tietää mitä pakaroilla tehdä, ennen kuin istut alas

Jalkapallokenttä näyttää neliökilometrin kokoiselta palalta Saharaa, valtavalta hiekkadyyniltä tai jättiläisen hiekkalaatikolta. Tänne mahtuisi ainakin kymmenen jalkapallokenttää. Suuri rakentamaton alue esikaupungin sydämessä. Aiemmin alue toimi sotilaiden harjoituskenttänä, nykyään urheilukenttänä kaikille liikunnasta kiinnostuneille. Ja heitä on paljon, urheilu kun on ilmainen harrastus. Kenttä kumpuilee ja viettää alaspäin, mutta sen keskiosa on suhteellisen tasainen. Muutama tolppa ja luultavasti umpimähkään asetettu autonlava pistää ylös syvästä, irtonaisesta hiekasta. Täällä ei näy varsinaisia maaleja, eikä kentän alkua tai loppua ole merkitty mitenkään. Otetaan mitä saadaan, toisin sanoen otetaan pala Saharaa ja käytetään se niin hyvin kuin voidaan.

Nuoret kulkevat yhtenä ryhmänä urheiluiltapäiväänsä viettämään. Me vaellamme katuja ja kujia, puolivalmiiden talojen ohi. Niitä on monta. Se, että rakennus ei ole valmis, ei estä ketään muuttamasta sisään, sillä voihan aivan hyvin asua ensimmäisessä kerroksessa ja rakentaa samalla toista. Ohi naisten ja lasten, jotka hetimiten löytävät seuraa kadulla, ohi vuohien ja poikien, hevoscärryjen ja autonraatojen, joista on viety kaikki paitsi kori.

Nämä vaellukset tarjoavat joka kerta erilaisia elämyksiä, kunhan ei tule kotisokeaksi. On kuljettava kaikki aistit avoinna, eikä ottaa ympäristöä itsestäänselvyytensä. On pysyttävä lapsenmielisenä ja jatkettava ihmettelyä, kauhistelua ja ihastelua.

Pieni ”Saharaa” kohti vaeltava joukkomme koostuu pääasiassa teinityöistä, kahdesta nuorukaisesta ja kahdesta opettajasta, valmentajasta. Me pysähdymme erään tolpan kohdalla keskellä aavikkoa. Kengät pois jalasta, täällä pelataan paljain jaloin. Tytöt pyörittelevät itsensä ulos pitkistä hameistaan, *pagneista*. Niiden alla useimmilla heistä on trikoot, joillakin liehuvat urheilushortsit. Muutamat pelaavat hameessa tai leningissä.

Astou, joka näyttää nuorelta diskokuningattarelta kapeassa, pitkässä, silkin lailla kiiltävässä ja olkapäät paljastavassa keinokui-

tuleningissä, vetää päättäväisesti ylös luomuksensa ja on valmis osallistumaan peliin. Luokan ehdoton jalkapalloässä on Seynabou. Hän on syvästi uskonnollinen eikä milloinkaan esiinny ilman pään peittävää huivia. Nyt hän pomppii ympäri kenttää valkoinen huivi iloisesti liehuen, mutta paikoillaan.

Yksi tytöistä ei osallistu, hän istuu maalitolpalle ja levittää hameensa. Siihen muut sitten tiputtavat ne esineet, joita eivät halua tai eivät voi kantaa mukanaan pelin aikana: hiuspinni, liina, puoliksi syöty voileipä, keksi, vesipulloja ja paljon pieniä, hyvin pieniä kolikoita. Pieniä kolikoita, joita kaikki, tai ainakin melkein kaikki, kantavat taskuissaan tai käärittynä hameen laskokseen tai liinaan.

Kolikot vaihtavat alinomaa omistajaansa, tuskin olet ne saanut kun ne jo karkaavat käsistäsi: lainaa minulle kolikko leipään, anna kolikko, että voin ostaa teetä, tässä kolikko lapsille, tässä kerjääjäjäpojille, lainaa kolikko bussimatkaan. Lantit ovat niin käytössä kuluneita, että niistä tuskin erottaa niiden arvon, mutta sillä ei ole väliä, koska ne tunnistaa koon ja painon perusteella. Kaikki muut paitsi minä, joka kääntelen ja vääntelen ja tutkiskelen niitä...

Ilman pieniä kolikoita on vaikea tulla toimeen – mikään suuri seteli maailmassa ei voi niitä korvata. Isoja seteleitä on nimittäin

vaikea vaihtaa, ja siksi täällä selviää paremmin suurella määrällä pikkurahaa kuin suurilla seteleillä. Pienen pieni hyvitys epäoikeudenmukaisesta epätasa-arvosta?

Aurinko porottaa tänään kuten muinakin päivinä, ja aikaisesta ajankohdasta huolimatta on jo hyvin lämmin. Jalkapallokenttä ei tarjoa suojaa, ja minä tunnen, kuinka hiki virtaa ylähuultani ja otsaani pitkin. Nuorten jalkapalloilijoiden täytyy sitä vastoin nyt lämmitellä. He juoksevat muutaman nopean kierroksen irtonaisessa hiekassa, venyttelevät, tekevät vatsalihasliikkeitä ja kyykkykävelevät. Menen voimattomaksi vain katsellessani heitä, istahdan raskaasti hiekalle ja otan esiin aurinkolasini.

Kun kaikki ovat lämmitelleet, heidän kasvonsa hehkuvat paitsi kuumuudesta ja auringosta, myös ihanasta onnentunteesta, jonka fyysinen ponnistus saa aikaan.

Kun istun raskaana ja lämpöisenä takamus ja kantapäät tukevasti hiekassa, en voi olla sortumatta kiellettyihin ajatuksiin. Ne sukeltavat esiin aika usein Senegalissa ollessani. Ajatus siitä, kuinka paljon kauniimpia, myönteisempiä, vahvempia, ketterämpiä ja sitä paitsi usein hauskempia ja nopeaälyisempiä tälläkäläiset ihmiset ovat verrattuna meihin suomalaisiin ja eurooppalaisiin. Kyse taitaa olla käänteisestä rasismista, ja siksi hätistän nopeasti pois vertailut. Mutta ajatus tunkee väkisin esiin milloin missäkin.

”Selvä se, että me jaksamme paremmin, emme väsy emmekä puuskuta, emme tunne janoa tai hikoile samalla tavoin kuin te – meidän olemme syntyneet täällä”, koettavat senegalilaiset vilpittöminä lohduttaa. ”Tämän täytyy olla teille vaikeata, kaikki johtuu ilmastosta.” Ihmettelen johtuvatko ylpeys, kauneus ja kunnioitus myös ilmastosta.

Jalkapallo-ottelu jatkuu vähintään puoli tuntia. Hiekka ryöpyy, samoin nauru ja huudot. Eleet ovat tuttuja: ”give me five” ja lyöt avoimen kämmenesi toisen kämmentä vasten.

Kaikki vaikuttavat yhtä onnellisilta riippumatta siitä, kuka tekee maalin. Ei edes maalivahti vaikuta välittävän siitä, päästääkö hän sisään yhden jos toisenkin maalin. Ehkä täällä ei olla niin itsekriittisiä, hyväksytään helpommin pienet erehdykset tai epäonnistuminen, mietin ikuisessa tarpeessani pyrkiä ymmärtämään ja tulkitsemaan asioita.

Siirryn tarkkailemaan ympäristöäni. Ihmisiä vaeltaa jatkuvasti ”Saharan” yli. Mies suojautuu auringolta kirkkaanvärinen sateenvarjo kädessään, nainen loistavassa oranssissa leningissä pieni kääro selässään. Siinä hänen lapsensa lepää huiviin kiedottuna turvallisesti äidin paljasta selkää vasten, vain pieni pää pilkistää esiin kuin kukannuppu. Kaksi vanhempaa miestä pitkissä puvuissaan, boubouissa, patalakit päässään keskusteluun syventyneinä. Lukematon määrä nuoria poikia ylittämässä aavikkoa.

Toisella koululla on myös urheilutunti lähistöllä. Iso joukko pikkulapsia venyttelee, ojentelee, hyppii somissa leningeissään ja suihkukaivokampauksissaan, juoksee kilpaa pienet letit pään päällä tanssien. Kaikki tapahtuu hyvin kurinalaisissa muodostelmissa yhden ainoan opettajan pitäessä järjestyksessä noin 40 pientä tuulispäätä pilliinsä ahkerasti vihellellä, komentoja huudellen ja välittömän vaikutuksen saavuttaen. Lapset muodostavat jonoja, ryhmiä, piirejä. Täällä vallitsee ranskalainen koulukuri ja täällä on myös etuoikeus saada ylipäätään käydä koulua. Kukaan ei rettelöi, kukaan ei huuda eikä itke.

Olen ylipäätään hyvin harvoin kuullut lapsen itkua Senegalissa, huolimatta siitä, että lapsia vilisee joka paikassa. Tai ehkä se johtuu juuri siitä: lapset ovat aina mukana, he ovat itsestään selvä osa kokonaisuutta ja heillä on itsestään selvä pääsy muiden lasten, vanhempien sisarusten ja aikuisten luo. Jonkun käsi, toisen vartalo ei ole milloinkaan kaukana. Täällä kukaan ei koskaan ole yksin, vaan on aina sisarustensa, tätiensä, setiensä ja isovanhempiensa ulottuvilla.

Ainakaan ennen ei ollut vaihtoehtoa suurperheelle – se oli itseltään selvyys. Nykyään useat nuoret tytöt puhuvat siitä, että haluavat oman pienen perheen, ydinperheen johon kuuluu äiti, isä ja lapset. Monet vanhemman sukupolven edustajat taas pitävät suurperheiden katoamista riskinä, jonka ”kehitys” on tuonut mukanaan.

Usein toistettu afrikkalainen sanonta kuuluu: ”Lapsen kasvatamiseen tarvitaan koko kylä.” Jos siihen uskoo, niin lapset Senegalissa ovat yhä huonommin kasvatettuja. Ei vain sen vuoksi, ettei heillä enää ole koko kylää ulottuvillaan, vaan siksi, etteivät muut aikuiset enää halua osallistua toisten lasten kasvattamiseen. Ennen aikuisille oli yhtä luonnollista ohjata ja torua muiden lapsia, myös heille aivan tuntemattomia, kuin myös lohduttaa ja auttaa heitä. Nykyään yhä useammat modernit, keskiluokkaa edustavat vanhemmat ajattelevat, ettei kellään muulla ole oikeus sekaantua heidän lastensa kasvatukseen. ”Minun lapseni on minun, se miten he käyttäytyvät ei ole sinun asiiasi”, ajattelevat vanhemmat. Näin minulle kerrotaan liikuttuneina. Jälleen uusi individualismin ja yksityistämisen valtaama alue!

Täällä minä nyt istun, hiekkakentällä auringossa, Senegalissa, Afrikassa, Maailmassa. Ajattelen ja pidän sitä itsestään selvytenä. Juuri silloin jalkapallokentän ylitse kiittää suihkukone suoraan kohti aurinkoa. Siinä pienessä yhteentörmäyksessä eri maailmat minussa kohtaavat, eikä mikään ole enää itsestään selvää: täällä minä istun ja olen sekä maantieteellisesti että mentaalisesti kaukana tästä ja nyt.

Kanan ei pidä ottaa villikissaa aviosiipakseen

Estottoman provokatiivisesti syöksähtävät nuoret tytöt villiin sabartanssiin. Pitkät elegantit sääret lennähtelevät korkealla ilmassa, jalat polkevat pölyävää hiekkaa. Tässä haastetaan elämää itseään tai jumalaa: tee perässä, hanki lisää elämää jos osaat! He kobottavat hameitaan, hytkyttävät lanteitaan ja katsovat ylöspäin niin, että silmänvalkuaiset välkkyvät. Täysin tietoisina omasta viehätysvoimastaan. Tässä ei vihjailla, tässä esitellään täydellinen elämisen nautinto aivan avoimesti.

Senegalissa tanssitaan usein ja lähes joka paikassa. Syystä tai ilman syytä. Yöllä naapuritalon katolla, yleisen vesipumpun luona, kadulla, pihalla, rannalla. Musiikin kera tai ilman, mieluiten musiikin säestyksellä!

Useimmiten tanssitaan ringissä, satunnainen soolotanssija keskellä. Meille eurooppalaisille on tulikoe tanssia ringin keskellä ympärillä seisovien lyödessä tahtia. Senegalissa se on itsestäänselvyys ja kunnia, jota ei hävetä. Tanssijat ovat ylpeitä ja tietoisia vartalostaan, tanssistaan, kauneudestaan. Melkein kaikki rakastavat esiintymistä ja vastaanottavat mielellään suosiollisia katseita ja anteliaita aplodeja.

Löytää paikka ja tila ilolle ei vaadi paljoa. Kuten jo todettiin, katu kelpaa hyvin, ja jokin joka käy rummusta - tyhjiä purkkeja tai tyhjiä vesikanistereita ei ole koskaan vaikea löytää - ja niin tanssi on äkkiä käynnissä.

Senegalissa eivät tanssi ainoastaan nuoret. Mukaansatempaava rummutus vetää kaikkia puoleensa: pienet kolme- tai neljävuotiaat tytöt lennättävät jalkojaan ja pyörittävät pyöreitä vatsojaan, vanhemmat naiset laskevat tavarat käsistään ja heittäytyvät liikkeeseen ei niin villein, mutta sitäkin vangitsevimmin ja sensuellimmin liik-

kein. Kaikki taputtavat käsiään, lyövät tahtia, rummuttavat tahtia. Rytmä on koko ajan jaloissa, käsissä, lanteissa, olkapäissä ja silmissä.

Naiset, jotka rannalla keräävät simpukankuoria hakatakseen ne sitten rikki ja sekoittaakseen rakennuslaastiin, tyhjentävät pesuvatin, kun kuljemme ohi, kääntävät ne ylösalaisin ja aloittavat rummutuksen ja, hups vaan, tanssi on käynnissä. He kutsuvat tai oikeammin haastavat meitä mukaan tanssiin.

Tai se pieni punaiseen paitaan pukeutunut tyttö, joka seisoo yksin rannalla. Yksinäinen lapsi on harvinainen näky ja ihmettelenkin, missä hänen sisaruksensa ja ystävänsä ovat. Tyttö seisoo yksinään juuri siinä kohdassa, jossa aallot hidastavat vauhtiaan, hiljenevät ja pyyhkivät lempeästi rantaa. Hän nostaa häرنäten paitaansa paljastaen vatsansa ja napansa, aivan samoin kuin isosiskonsa, ja tekee tanssipyörähdyksiä auringon ja meren kanssa.

Lauantai-ilta on tanssi-ilta, tai pikemminkin yö. Minun suurin ongelmani on pysytellä hereillä. Diskotanssi alkaa hiljalleen puolen yön aikaan päättyäkseen pikkutunneilla, jotka eivät enää ole pieniä, vaan kello on viisi tai kuusi aamulla. Kahvikupilliset juotuamme minä ja ystäväni tassutemme pihan poikki kadulle.

Olemme varustautuneita taskulampuun, katuvaloja ei ole. Taskulamput osoittautuvat turhiksi sillä yö ei ole pimeä, tähdet loistavat kirkkaina ja väärillä paikoilla taivaalla. Naapuritalosta kuuluu musiikkia, mutta me kuljemme eteenpäin kunnes törmäämme jälleen musiikkiin. Ei auta muu kuin seurata sitä diskoon.

Valkoisessa muurissa olevan avoimen oven takaa aukeaa siisti ja hyvin hoidettu piha, jossa itse disko, Malibu-plus, sijaitsee. Malibu niin kuin Malibu Beach. Maaailma on pieni ja populaarikulttuurin vaikutuspiiri suuri. Afrikkalaisten rakkaus laajaa maanosansa kohtaan on myös suurta; valkoisella seinällä roikkuu iso punaisella, vihreällä ja keltaisella maalattu Afrikan kartta – Senegalin värit. Porttiholvi avautuu kahteen suureen pimeähköön huoneeseen. Yhdessä loistaa yksinäinen punainen valo, nurkkaan on sijoitettu kaksi valtavaa kovaääniskaappia. Äänen volyymi on hädän tuskin siedettävä. Toisinaan minusta tuntuu kuin täkäläiset ajattelisivat musiikin kuulostavan sitä paremmalta, mitä kovempaa sitä soittaa.

Astumme varovasti sisään. Emme ole aivan varmoja, josko tämä on oikea paikka meille kahdelle valkoiselle keski-ikäiselle naiselle. Tämä on pikemminkin paikka lapsillemme tai lastenlapsillemme! Tapaamme muutaman parhaisiin diskovaatteisiinsa

sonnustautuneen teinitytön. Tiukat tyylikkääät housut ja navat paljaksi jättävä pieni toppi, blingbling-kimallusta joka paikassa ja kaikin mahdollisin värein villisti meikatut silmäluomet. Avoimen utelias pilke silmäkulmissaan he välittömästi kutsuvat meidät tanssiin. Mikä ei ole mitenkään epätavallista, sillä täällä naiset tanssivat naisten kanssa ja miehet miesten. Uteliaat katseet ja leveät hymyt kertovat, ettemme me suinkaan ole aivan tavanomaisia diskovieraita.

Tanssi on juuri vasta alkanut, ja toistaiseksi tanssilattialla on ainoastaan nuoria tyttöjä. Kadulla muurin ulkopuolella alkavat pojat kerääntyä. Jotkut istuskelevat muurilla tai muutamana autonrenkaan päällä, toiset seisovat ja hengailevat, juttelevat, polttavat tupakkaa - mutta yksikään pullo ei kierrä. Senegal on muslimivaltio, eikä täällä juoda alkoholia, ei ainakaan julkisesti. Pojat puhuvat tytoistä, kuka on kaunis, kenen kanssa voisi olla mahdollisuus, strategioista. Paljon myöhemmin yöllä, kun kaksi eurooppalaista naista on jo kauan sitten lähtenyt kotiinsa, silloin pojat astuvat sisään: kauniina ja cooleina.

Tanssittuamme tunnusomaisen afrikkalaisen musiikin tahdissa eri naispartnereiden kanssa me vetäydymme, hieman uupuneina,

pihalle. Joku seisoo nurkassa ja pyyhkii pölyisiä Fanta-pulloja, yksi poika kulkee ympäriinsä ja heiluttaa laiskoin liikkein lippuvihkoa. Täällä vain pojat maksavat sisään, tytöt pääsevät ilmaiseksi, sillä hehän juuri vetävät puoleensa maksavia vieraita. Me vierasmaalaiset naiset lukeudumme, kaikesta huolimatta, maksaviin asiakkaisiin.

Nuori tyttö tulee juttelemaan minulle. Silmät loistaen hän kertoo olevansa täällä ensimmäistä kertaa. ”En voi viipyä pitempään”, hän jatkaa, ”Livahdin ulos ilman lupaa! Minun pitää palata kotiini ennen kuin joku huomaa, että olen poissa!” Ei hän selkäsauana saa jos jää kiinni, mutta kunnon haukkumiset kyllä, tyttö kertoo kiihkeästi elehtien. Sitten hän jää seisomaan hetkeksi ovelle, keinuttaa itseään musiikin tahtiin ja imee itseensä kaiken silmillään, korvillään ja vartalollaan, kunnes vilkuttaa minulle ja juoksee pois ystävättäriin. Toivon, ettei hän jää kiinni.

Malibu-plus -disko on hyvin viaton, Dakarin keskustassa sijaitsevat tanssipaidat sen sijaan eivät. Skandaalilehdistö kertoo prostituutiosta, bilehuumeista ja raiskauksista. Huumeongelma on todellisuutta: lapset imppaavat liimaa, sekä kokaiinia että amfetamiinia tuodaan lännestä Etelä-Amerikasta ja idästä Aasiasta, josta se kuljetetaan eteenpäin Eurooppaan tai se jää mm. Daka-

riin. Aikuiset ovat huolissaan niin nuorten tyttöjen prostituutiosta kuin myös nuorison yleisestä moraalista rappiosta. ”Mutta nyt voivat nuoret naiset joka tapauksessa yhä useammin puhua seksistä äitiensä kanssa”, sanoo nuori nainen. ”Niin ei ollut ennen.”

Kotimatalla pistäydymme naapurissa, jossa myös on tanssit! Jäämme vain muutamaksi minuutiksi, ”Olemme niin väsyneitä”, sanomme anteeksi pyydellen. Mutta ne kaksi minuuttia venähtävät kahdeksi tunniksi lähes tauotonta tanssia. Tarjolla on Fantaa herkille eurooppalaisille vatsoille ja muille vettä. Ilmapiiri on niin kevyt ja iloinen, että jopa eroottiset tanssit, jossa naiset nostavat puseroaan ja miehet pitävät kättään haarojensa välissä vaikuttavat täysin viattomilta.

En osaa sanoa, mitä seinällä, korkealla kehyksissä, riippuvat pyhät miehet, *marabout*, ajattelee katsellessaan alas juhlijoihin. Mutta hän ei tee elettäkään. Ja minä uskon, että Senegalin profetat ovat avarakatseisia ja rakastavat myös iloa ja naurua. Heillä olisi paljon opetettavaa meidän Lutherille!

Vesi on kalan voima

Loputon ihmiskulkue venyy Rufisquen kaupungin halki. Täällä on muusikkoja rumpuineen, autojen kuljettamia kovaääniskaappeja, joista pauhaa korviahuumaava musiikki, kolme väsynyttä härkää, marabout'ita, pyhiä miehiä ja naisia pukeutuneina omituisiin asuihin sarvin, simpukoin ja häränhännin koristautuneina. Täällä on ”väärä leijona”, joka pelottelee osanottajia juoksuun kuumuudesta piittaamatta, ihmeellisen kauniita naisia ja tyttöjä silmissään useiden senttien pituiset irtoripset, täällä tanssitaan, taputetaan käsiä ja lauletaan. Ihmisiä seisoo kadulla tai hengailee talojen oviaukoissa ja taputtaa käsiään määränpäässä, johon useista sadoista henkilöistä muodostunut ihmisjuna saapuu. Mitä tapahtuu? Niin, täällä vietetään ndeupia, animistista rituaalia, joka parantaa sairait tanssin, härkäubrien ja hurmostilan avulla. Senegal on uskonnollinen mutta suvaitseva maa. En ole kertaakaan kuullut kenenkään kritisoiden sen paremmin islamia kuin kristinuskoakaan. Joka päivä herään aamun sarastaessa lähinaapurissa sijaitsevan pienen moskeijan seinään asennetusta kovaäänisestä kajahtelevaan rukouskutsuun. Joka torstai-ilta kuuntelen samasta moskeijasta kantautuvaa monotonista uskonnollista naislaulua, ja joka ikinen päivä työpaikkojen työrytmi mukautuu päivittäisiin rukousbetkiin. Täällä kaikki juhlivat niin ramadania ja profeetan syntymää kuin muitakin muslimien juhla-pyhiä, mutta myös pääsiäistä ja joulua. Ei ihme että toisinaan tuntuu siltä kuin juhlaa olisi joka toinen päivä!

Osallistun *ndeup*-juhlan viimeiseen päivään – juhlat kestävät kaikkiaan yleensä kahdeksan päivää – yhdessä nuoren naiselokuvaohjaajan, Khadyn, kanssa. Samalla kun kuljemme härkien, rumpaleiden ja juhlaväen seassa, käytän tilaisuutta hyväkseni kysellä häneltä muutoksen tuulista, jotka puhaltavat Senegalissa.

”Totta on, että on tapahtumassa suuri muutos”, hän vahvistaa. ”Kaikki informaatio, mitä saamme Internetistä, muuttaa tapojamme ja arvojamme. Internetistä ja muista medioista me *opimme* paljon, esimerkiksi oikeuksistamme. Totta kai muutos on positiivinen asia, erityisesti naisille”, sanoo Kady ja kohdistaa vatsalla roikuvan kameransa.

”Mutta mitä enemmän yhteiskunta modernisoituu, sitä vahvemmaksi kasvaa myös uskonnon voima”, hän jatkaa. Hän ei osaa sanoa, onko se modernisaation seurausta vaiko vastareaktio sille. Kady ei ole ainoa, joka pohtii samaa täällä.

”Uskonnota on tullut lähes muoti-ilmiö nuorten keskuudessa. Sekä pojilla että tytöillä on usein rukousnauhat käsissään ja uskonnollisiin suur tapahtumiin osallistuu iso joukko nuoria. Joukkotiedotusvälineet eivät vain ole kiinnostuneita raportoimaan asiasta”,

sanoo toinen nuori ystäväni Asse, ja sormeilee omaa rukousnauhaansa.

Sekä Kady että Asse ovat molemmat mitä suurimmassa määrin uuden modernin sukupolven edustajia, mutta he näkevät modernisaatiossa myös vaaroja. Kady suhtautuu asiaan positiivisemmin ja näkee kehityksen väijäämättömänä. ”Kaikki menee varmasti hyvin”, hän toteaa toiveikkaana. Mutta on samalla sitä mieltä, että tietyt arvot tulevat katoamaan: jos kadotat arvosi, kadotat helposti myös itsesi. Asse on sitä mieltä, että käyttäytymiskoodisto tulee muuttumaan: erityisesti häntä huolettaa nuorten tyttöjen käytös ja pukeutuminen, mutta hän puhuu myös katoavista perinteistä, arvoista, jotka muuttuvat, yhä enemmän tilaa valtaavasta individualistisesta mentaliteetista. On kyse asenteesta ”Jokainen itsensä, eikä mitään muiden hyväksi”.

Erityisesti vanhempi sukupolvi on huolestunut siitä, minne Senegal on matkalla.

Käyn tapaamassa tarinankertoja Babacar Ndaakia kullakseni, mitä mieltä hän on maansa kehityksestä.

”Olemme kadottamassa sielumme”, hän sanoo huokaisten ja pyyhkii kasvojaan. ”Kaikki muuttuu koko ajan, mutta niinhän

se tietysti on ollut läpi historian. Kun tapaamme toisia opimme heiltä ja he oppivat meiltä, se on vaihtokauppaa! Olemme tavanneet berberejä, arabeja, portugalilaisia, hollantilaisia, englantilaisia ja ranskalaisia ja olemme oppineet. Tänään kohtaamme television ja Internetin kautta koko maailman. Mutta ennen kohtaaminen merkitsi että me assimiloimme sen, minkä opimme, me sulautimme sen omaan kulttuuriimme, muutimme sitä hieman, sopeutimme oppimamme omaan todellisuuteemme sopivaksi. Emme enää tee niin, nykyään me muutamme itse ja tämä muutos maksaa meille sielumme. Me, jotka tänä päivänä elämme kaupungeissa, kadotamme juuremme, historiamme ja traditiomme. TV ja internet murskaavat meidät uusilla arvoillaan. Minne ovat kadonneet perinteiset arvot kuten kunnioitus, opit ja arvokkuus? Televisio on korvannut perinteisen kokoontumispuun, jonka alle kokoonnuttiin keskustelemaan, vaihtamaan mielipiteitä, viihtymään ja oppimaan. Sitä paitsi televisio suoltaa ulos brutaalia väkivaltaa ja alastomuutta. Yhä useampi muuttaa kaupunkiin, mutta kaupunki tappaa afrikkalaisen, todellisen Afrikka löytyy enää syrjäisistä kylistä.”

”On kahdenlaisia senegalilaisia”, Babacar jatkaa, ”Niitä jotka ovat säilyneet itsenään, uskollisina omille arvoilleen, perinteilleen ja uskonnolleen. Sitten on ”kopioita”, niitä jotka plagioivat länsimaalaisia arvoja, pukeutumista, kulttuuria, politiikkaa – niin, lähes kaikkea. Onneksi meillä on vielä uskontomme ja kyllä, se on voimistunut. Meistä ei koskaan tule länsimaalaisia, emmekä edes halua tulla sellaisiksi, joten jättäkää meidät rauhaan! Tämän saarnan jälkeen Babacar nousee ylös hakemaan rukousmattoaan mennäkseen moskeijaan perjantairukoukseen. Ennen lähtöään hän laittaa TV:n päälle ja jättää minut sen eteen. Se kai sopii hyvin länsimaalaiselle kuten minä?”

Ajattelen Babacaria osallistuessani *ndeup*-seremoniaan. Ehkä ei sittenkään tarvitse hakeutua syrjäisimpiin kyliin löytääkseen afrikkalaisia perinteitä. Tällä Rufisqueessa, lähes Dakarin esikaupungissa, ne ovat totisesti läsnä tänä sunnuntaina.

Kulkue päättyy niemenokkaan meren rannalle. Täällä hiekalla härät asetetaan maahan ja sidotaan. Nyt sairaiden on hypättävä härkien ylitse samaan aikaan kun djemberummutus nostattaa tunnelman ekstaasiin. Myös sairaat kohoavat hurmukseen, he tanssivat villisti ja heittäytyvät toisinaan hiekkaan ja toisinaan taas mereen. Yhtäkkiä suuri kala ui kohti rantaa – se on selvästikin merkki jumalallisesta läsnäolosta. Riemu puhkeaa ja kala vangitaan. Sitä kannetaan ympäriinsä niin, että jokainen pääsee koskettamaan sitä. Minä jätän kunnian väliin, ja kun tulee aika teurastaa härät, silloin minä poistun paikalta!

Kulkiessani kotiin kalastajakylän läpi törmään jälleen perinteiden ja uskonnon kunnioittamiseen. Eräälle isommalle kadulle on asetettu tuoleja ja teltta suoraan keskelle katua. Valkoisiiin puettua naisia istuvat valkoisilla muovituoleilla ja kauempana edessä istuu miehiä kauniissa pitkissä silkkisissä *boubouissa* (myös miesten asu, jota käytetään sekä arkisin että, erityisesti, uskonnollisissa juhlatilaisuuksissa). Tästä ei pääse läpi, katu on suljettu, toteaa seuralaiseni. Uskonnollista juhlaa ei saa häiritä, ja on päivän selvää, että se saa pysäyttämään liikenteen ja vallata koko kadun. Muutama innokas lapsi näyttää meille kiertotien. Kuljemme kapeita kujia rannalle, jossa kalastajaveneet on vedettyinä maihin ja hiekka paikoin rikkinäisten nylonverkkojen peitossa.

Ainakaan vielä länsimaiset arvot eivät ole kokonaan voittaneet, ajattelen kulkiessani kosteassa hiekassa sandaalit kädessä.

ANNA MARI...
1844 18.12.1844 - 1903

...

BADIA TERNING...
1871 1871 - 1903

ELIZABETH TERNING THU...
1871 1871 - 1903

NOONE MOSSANE FANE...
1871 1871 - 1903

Apinan pelto ei kannan hedelmää

*Jotta en hukkuisi aistihavaintojen runsauteen, päätän eräänä päivänä keskittyä yksityiskoh-
tiin. Päätän tutkia kampauksia. Tutkimusmateriaali on kattava. Kampauksia on monenlaisia,
kaikki erilaisia ja uskomattoman idearikkaasti toteutettuja. On pään ympärille kietoutunutta
”käärmelettiä”, pieniä nakkilettejä, suihkukaivoja keskellä päätä, pieniä räjähdyksiä pitkin
päätä, suorita lettejä, kiemurtelevia lettejä, paksuja ja ohuita lettejä, solmuja, häntiä, paasikam-
pauksia, kibaraita. Aikuiset naiset käyttävät useimmiten huivia eli foulardia. Sillä ei kylläkään
ole oikeastaan mitään tekemistä musliminaisten useissa muissa maissa käyttämien huivien
kanssa. Foulardin tarkoitus ei ole peittää, vaan ennemminkin korostaa! Se on kuin korea perho-
nen tai eksoottinen lintu, joka on laskeutunut levähtääkseen hetkisen sopivan pään päällä. Huivi
käy värin puolesta aina yksin muun asun kanssa, tai sitten siihen on poimittu rohkeasti muuta
asukokonaisuutta rikkova sävy. Se ei ole mikään jämäpala, eivätkä naiset halua verhota siihen
kauneuttaan. Foulard on hyvin tärkeä ja se sidotaan mitä kekseliäimmillä tavoilla ja mitä
uskomattomimmin rusetein, joiden liepeet sojottavat siipien lailla ylpeinä ylöspäin tai kehystävät
pehmeästi kasvoja. Huivi voi olla hiukan julkeasti kallellaan taikka villisti otsalle vedettynä. Sen
tarkoitus ei ole peittää huolimattomia hiuksia, vaan huivin alla on yleensä aina hieno kampaus.*

Naisten hiusten tulee mielellään olla pitkät, suorat tai suurikiharaiset eikä ihan mustat. Mutta useimpien naisten hiukset ovat kiharat, kähärät ja pikimustat! Täällä, kuten muuallakin, naiset käyvät lähes toivotonta kamppailua tavoitellessaan kauneusihannettaan. Ihanne on saavuttamaton, mutta sen saavuttamiseksi uhrataan sekä aikaa että rahaa!

Unelma pitkinä aaltoilevista hiuksista ei ole mahdoton toteuttaa: kokoperuukkeja ja irtohiuksia omien pidentämiseksi myydään joka paikassa, kaikki ostavat niitä, ja niitä näkyy lojumassa muun jätteen seassa kaduilla ja rannoilla.

Jopa vain välttämättömiä päivittäistuotteita myyvien pienten korttelikauppojen seinillä roikkuu pitkiä erivärisiä irtohiushäntiä, jotka on pakattu muovikelmuun, ja joiden päällä esiintyy kuvankaunis nainen ihmeellisen ihanine hiuspehkoineen.

”Irtohiukset ja peruukit maksavat maltaita”, kertoo ystäväni Khady. ”Hyvät irtohiukset maksavat 1500–2000 *cefaa* (n. 3 euroa) ja kauniin lopputuloksen saavuttamiseksi niitä tarvitaan yleensä kaksi pakettia.”

Jotkut, ehkä vähemmän turhamaiset tai ei niin kauniit naiset, ovat kritisoineet senegalilaisia naisia, että he käyttävät mieluummin

rahansa peruukkeihin ja leninkeihin kuin omien lastensa ruokaan. Se saattaa olla vain ilkeätä panettelua, mutta monilla tuntemillani naisilla, kauniisti puetuilla ja kammatuilla, on esim. harvoin varaa soittaa minulle. Täällä kännykät toimivat prepaid-periaatteella – jos ei ole puheaikaa, ei soitella! Kaikilla on kännykät, usein uusimmat mallit. Se, ettei heillä ole sitten varaa soittaa kenellekään, se on toinen juttu – ovathan he joka tapauksessa tavoitettavissa!

Silti naiset, jotka meidän mittapuun mukaan ovat köyhiä, käyttävät hyvin silitettyjä ja uskomattoman kauniita leninkejä, *boubouja*. Eikä samaa *bouboua* pidetä kahtena päivänä peräkkäin!

Tämä on tosiaankin yksi tämän maan mysteereistä: miten ihmeessä naisilla on varaa kaikkiin näihin leninkeihin ja miten heillä riittää aikaa ja kykyä pitää itsensä, suunnattoman vaatimattomista elinoloistaan huolimatta, aina niin elegantteina?

Ehkäpä turhamaisuus on kaikesta huolimatta *eräs tapa selvitä hengissä*. Niin kauan kuin sinun ei tarvitse hävetä ulkonäköäsi, olet myös säilyttänyt jotakin arvokkuudestasi – vaikka sitten olisit köyhä kuin kirkonrotta. Viisikymmentäluvulla minut kasvatettiin uskomaan, että tärkeintä oli olla ehjä ja puhdas. Lisää siihen eleganttius ja kauneus, niin uskon sinun löytäneen yhden, ehkä lausu-

mattoman, senegalilaisen elämänviisauden.

On miten on, mutta täällä, kuten muuallakin, hiukset ovat naiselle tärkeitä. Siestan aikaan näkee usein naisia, jotka istuvat varjossa ja letittävät toistensa tai pienten tyttöjen hiuksia. Poimivat, puhdistavat, askartelevat – usein kyse on letityksen ja täitarkastuksen yhdistelmästä. Täällä on täitä ja teinitytöt ovat kiinnostuneina kysyneet, josko minullakin on täitä? ”Ei, ei ainakaan vielä!” Samat tytöt ovat yhtä innoissaan ehdottaneet, että he letittäisivät minun hiukseni. Kun kerron hiusteni olevan liian lyhyet letitettäväksi, niin he selittävät, että he tietysti pidentäisivät niitä irtoshiuksilla. Irtoshiukset kiinnitetään pienen pienillä langoilla omiin lyhyisiin hiuksiin. Ne sidotaan aivan hiusjuureen, ja jokainen solmu tuntuu kunnan tukistukselta. Myös ohuisiin nauhoihin valmiiksi ommeltuja hiuksia voi ostaa. Niitä myydään metritavarana. Hiusnauha liimataan tai ommellaan sitten kiinni omiin hiuksiin.

”Ei se satu, nehän ommellaan hiuksiin eikä päänahkaan”, selittää Khady kärsivällisesti.

On olemassa hiusmuoti siinä kuin vaatemuotikin. TV ja muu media pitävät ajan tasalla siitä, mitkä kampaukset ovat moderneja. Tänä päivänä hiusten pitää olla ruskeat, amerikkalaisiksi letiksi letitetyt, ts. vain kaksi lettiä tai pehmeästi isoina kiharoina taipuvat.

Eikä ainoastaan pikimustista hiuksista ole syytä päästä eroon, vaan sama koskee ihoa. Siinä missä me otamme aurinkoa ja käymme solariumissa, siinä afrikkalainen varoo aurinkoa joka muuttaa hänen ihonsa entistä tummemmaksi. Ihanne on suklaan, maitosuklaan, värinen iho, ja mulatit ovat suuresti arvostettuja. Osa senegalilaisista naisista vaalentaa ihoaan sekalaisilla kemiallisilla valmisteilla – koe joka voi jättää kammottavia arpia ja laikkuja, aineet kun sisältävät karsinogeneja.

Kauneusihanne vaatii myös, että naiset ajavat karvoja otsalta ja ohimoilta. Näin hiusraja siirtyy ylöspäin ja kasvot näyttävät heidän mielestään suuremmilta, kauniimmilta ja vaaleammilta. Myös kulmakarvat kavennetaan: pääskynsiipi-ihanne!

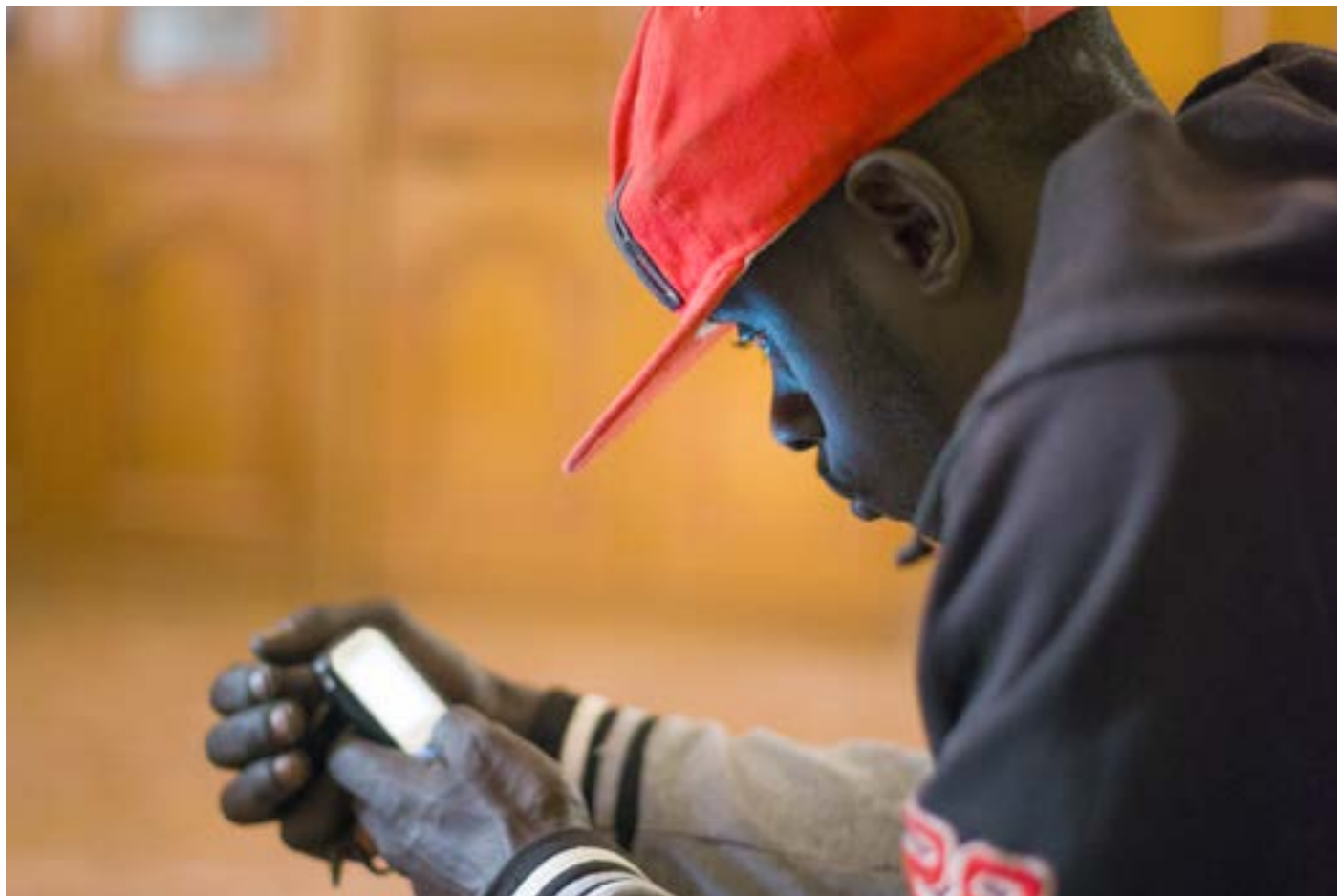
Pikkutyttöillä ei ole peruukkeja tai irtoshiuksia, mutta heillä on mitä mielikuvituksellisimpia ja hauskimpia kampauksia. Letit voivat seistä suoraan pystyssä kuin sarvet tai antennit, tai sitten ne on letitetty tiukasti kiinni päänahkaan mitä kekseliäimpiin kuvioihin: aurinkoja, ruutuja, raitoja, ympyröitä. Lettejä, jotka alkavat pääläeltä tai päättyvät pääläelle, vaaka- ja pystylettejä, mikä vaan on mahdollista. On myös puolikas- tai neljäsosakampauksia – niin, ne ovat oikeastaan aika yleisiä. Osaan hiuksista on tehty pidennys tai ne on letitetty, kun taas toinen puoli on jätetty omiksi lyhyiksi hiuksiksi. Tämä on tietysti väliaikainen ratkaisu, sillä kampauksen tekeminen vaatii paljon, hyvin paljon aikaa.

”Voin letittää hiuksesi yhdessä tai kahdessa päivässä”, sanoo Khady ja luo huolestuneen, näin kuvittelen, katseen kampausta vailla oleviin hiuksiini. Mutta yhdessä päivässä ei saa hyvää kampausta tehtyä. Juhlakampauksen tekeminen vaatii useita päiviä. Taide-teosta ei luoda yhdessä iltapäivässä!

Pidä kädestä sitä, jolla ei muuta ole

”Se, jolla on eniten tavaraa, voittaa,” luki erään kundin t-paidassa Suomessa. Jaha, tässä kilpailussa me suomalaiset pärjäämme varmaankin aika hyvin. Minulle suurin kulttuurisokki kun palaan takaisin Suomeen – ajan myötä sokki on muuttunut suuremmaksi palatessani kotiin kuin tullessani Senegaliin – ovat juuri tavarat, härvelit, vempaimet, esineet, kapineet. Omistan varmaankin enemmän vempaimia kuin kokonainen kylä Senegalissa. Yksinomaan kuppini ja lasini riittäisivät monelle perheelle, ja silti niistä liikenisi vielä naapureillekin. Puhumattaakaan niistä esineistä, jotka omistan vain lyhyen aikaa, käytän ja heitän pois. Tarkoitan pakka-uksia, kartonkeja, pusseja, muovikelmuja, paperinenäliinoja, jugurttipurkkeja ja vessapaperia. Suurin osa senegalilaisista ei vielä kymmenen vuotta sitten niitä käyttänyt.. Nykyään nämä tuontijäteongelmaksi muuttuvat luksustuontitarvikkeet ovat täällä yhä yleisempiä. Mutta edelleenkin on niin, että ainoastaan kasvussa oleva ylempi keskiluokka näitä, yleensä suhteellisen tarpeettomia, tuotteita kuluttaa. Poikkeuksen muodostavat muovipussit, joita kuluttavat kaikki. Viime aikoina on tosin aloitettu kampanja, jossa naisia kehoitetaan kantamaan torilla asioidessaan mukanaan muoviämpäriä, vatia tai kalebassia, ei muovipusseja.

Tietysti myös senegalilaiset rakastavat tavaroita. He pitävät samoista asioista kuin mekin: TV:stä, tietokoneista, autoista, vaatteista, koruista, aurinkolaseista, peleistä, koristeista, rihkamasta ja kännyköistä. Erityisesti kännyköistä! Kännykät ovat aikaansaaneet vallankumouksen Afrikan viestinnässä. Tänä päivänä 13 miljoonan asukkaan Senegalissa on noin 10 miljoonaa puhelinliittymää. Viestintä ja kaupankäynti ovat helpottuneet huomattavasti.

Kun ennen piti matkustaa tavatakseen toisen ihmisen tai vähintäänkin mentävä lähimpään *telecentreen* saadakseen kontaktin sukulaiseen tai liiketuttavaan, asiat hoituvat nykyään näppärästi kännykällä. Kännykkä on käytännöllinen eritoten maassa, jossa lukutaidottomuus on edelleen yleistä, ja siksi puhuttu kieli erityisen merkityksellistä. Mutta Senegalissa kännykkä on paitsi käytännöllinen, myös statussymboli. Kun ihmiset kuulevat minun tulevan Suomesta he saattavat pyytää minulta Nokian uusinta puhelinmallia itselleen – huolimatta siitä, että heillä jo on toimiva kännykkä tai siitä, ettei heillä ehkä edes ole varaa ostaa puheaikaa kännykkäänsä. Täällä puhelinta ei pidetä taskussa tai laukussa, ei ainakaan mikäli malli on uusi. Ei, sitä kannetaan kuin korua kädessä.

Istuin kerran kahvilassa Dakarin keskustassa ja juttelin satun-

naisen tuttavien kanssa. ”Madame, olkaa varuillanne, täällä Dakarissa on kännykkävarkauksiin erikoistuneita varkaita.” ”Oi”, minä sanoin ja vedin taskustani vanhan Nokian puhelimeni. ”Rauhoitukaa Madame”, sanoi mies välittömästi, ”ei mitään hätää, noin vanhaa puhelinta ei kukaan viitsisi varastaa. Kukaan ei haluaisi sitä edes ilmaiseksi!”

Tänä päivänä Afrikka on nopeimmin kasvava älypuhelinmarkkina-alue. Ei ihme, ettei vanha Nokiani ole tavoittelemisen arvoinen.

Myös täällä tavara kuvastaa hyvinvointia ja myös täällä on statusseineitä, ero on ehkäpä ainoastaan niiden määrässä.

Vaatteet ovat tietysti äärimmäisen tärkeitä, ja minun vaatimaton vaatevarastoni on tarjonnut runsaasti huomauttamisen aihetta. Kun palasin Senegaliin ehkä vuoden poissa olon jälkeen ja tapasin ystäväni oli hän aivan kauhistanut. ”Mutta sinullahan oli tuo sama leninki jo kaksi vuotta sitten”, hän puuskahti. Toinen ystäväntäreni on lempeää väkivaltaa käyttäen pakottanut minut pukeutumaan paremmin ennen lähtöäni lentokentälle, kun tarkoitukseni oli ottaa sisämaan lento. Kun matkustaa, niin on näkyvillä, ja kun on näkyvillä, niin pitää olla elegantti. Kengät ovat erityisen tärkeitä.

Niiden tulee aina olla puhtaat ja mielellään uudet. Kun suomalainen perhe viisine lapsineen vieraili Senegalissa, niin lasten kengistä, jotka olivat hieman kuluneet ja likaiset hiekassa juoksentelusta, supistiin. Luulen, että minun selittelyni viidestä lapsesta, isosta perheestä ja asioiden priorisoinnista kaikuivat kuuroille korville.

Olen häissä istunut muiden naisten kanssa (häät on tarkoitettu lähinnä naisille eikä sulhanenkaan ole aina läsnä) ja käynyt huolellisesti läpi jokaisen häälahjan. Lahjat nostetaan esiin yksi kerrallaan, tutkitaan tarkoin ja kommentoidaan, kerrotaan, kuka on ne antanut ja sitten ne asetetaan sivuun. En ole milloinkaan eläissani ihailnut yhtä montaa muovisaavia ja emalivattia. Saavit oli aseteltu sisäkkäin ja ne muodostivat korkeita torneja kaikissa kuviteltavissa olevissa väreissä. Niitä käytetään niin veden kantamiseen, pyykin pesemiseen kuin myös vihannesten kotiin kuljettamiseen torilta. Juuri niitä nuori vastavihitty vaimo tarvitsee.

Näitä kiinalaisia kukkakuvioiden koristeltuja emalivateja, joita mekin voimme Suomessa ostaa, on joka kodissa. Tällaisen riisillä, sipulilla, tomaattikastikkeella, pienellä määrällä vihannek-

sia ja vielä pienemmällä kalaa täytetyn vadin äärellä istutaan joka päivä yhdessä ja syödään yhdessä *djeebu-djeniä*, joka päivä. Emalivati ja aterian päätteeksi kiertävä vesimuki ovat ainoita, mitä tarvitaan pöydän kattamiseen. Eikä sitä pöytääkään ole: istutaan maton päällä lattialla tai maassa ja syödään. Päivisin näkee lapsia ja naisia, jotka kulkevat pitkin katua, ahtaautuvat busseihin tai paikallistakseihin vati kiedottuna kankaaseen päänsä päällä. He ovat viemässä ruokaa jollekulle, joka ei pääse kotiin syömään.

Käyttöesineitä on vähän, ja ne näyttävät melkein aina samanlaisilta. Muovisaavien ja emalivatien lisäksi varusteisiin kuuluu teekannu. Siitä on olemassa standardimalli: se on pieni, emalinen, useimmiten tumman sininen. Todennäköisesti sekin on kiinalainen, mutta pohjassa oleva tuotemerkki katoaa muutaman käyttökerran jälkeen. Useimmat kannut ovat noen ja tulen mustamia. Täällä teetä keitetään kaasuliekillä tai hiilikeittimellä. Kadulla, kauppojen oviaukoissa, moskeijan ulkopuolella, tienreunassa, pihoidella ja myös pitkissä kauniissa kalastusaluksissa, *pirogussa*, keitetään teetä. Aina samanlaisessa kannussa. Sen jälkeen tee tarjoillaan pienistä kuluneista lasista, jotka myös

ovat aina samanlaisia. Laseja on yleensä liian vähän, joten ne on tyhjennettävä nopeasti, jotta joku toinenkin voi niitä käyttää.

Millaista on, kun ei voi valita esimerkiksi teekannua? Että ei ole vaihtoehtoja. Minusta se tuntuu vapauttavan yksinkertaiselta: teekannu on teekannu ja se näyttää aina samalta, vain väri vaihtelee. Käyttöesineet ovat harvinaisen kauniita tarkoituksenmukaisuudessaan, koruttomuudessaan ja yksinkertaisuudessaan. Ja myös se, että niitä on joka kodissa. Mutta minähän tulen yltäkyläisyyden yhteiskunnasta. Yhteiskunnasta, joka vaatii minulta joka päivä päätöksiä ja valintoja lukuisten kulutusvaihtoehtojen välillä. Ostaakseni yhden teekannun minua odottaa vähintäänkin kymmenen eri mallia lähimmässä tavaratalossa. Vapaus tästä valinnasta tuntuu rauhoittavalta ja oikealta. He, jotka elävät Senegalissa, kaipaavatko he oikeasti, aina, valkoisia, keltaisia, kukallisia, raidallisia teekannuja?

Sitä he tuskin tekevät.

Senegal on köyhä ja tietysti on paljon, mitä ihmiset tarvitsisivat elääkseen parempaa elämää. Mutta tarvitsevatko he oikeasti

kaikkia niitä tavaroita, joihin me melkein hukumme? Eivätkö yksi teekannu, muutama kattila ja lasi sekä emalivati edusta juuri sitä kestäväää kehitystä, josta me puhumme? Maailman luonnonvarat eivät riitä tuhanteen erilaiseen teekannuun meille kaikille.

Tahdonvoimalla myyt mehua ennen kuin maistelijat juovat sen loppuun

Alussa oli markkinapaikka. Jos meillä ihmisillä vain on jotain, mitä ilmankin tulemme toimeen, olemme aikojen alusta alkaen halunneet vaihtaa sen johonkin muuhun, johonkin mitä meillä ei ole, mutta mitä tarvitsemme. Niin ovat kauppapaikat, meidän nykyisten kauppajemme, markettiemme ja kioskiemme edeltäjät, syntyneet. Kaupat ovat ihmiskunnalle tärkeämpiä kuin moskeijat, kirkot ja temppelit. Tärkeämpiä kuin koulut, yliopistot ja kirjastot. Kauppa on elämän edellytys ja ilmentymä. Mene korttelikauppaan Senegalissa ja saat kuulla arjesta ja rahanpuutteesta, unelmista ja juhlista – elämästä juuri tässä paikassa.

En ole koskaan nähnyt kauppaa suljettuna. Liikun minä kuinka aikaisin aamulla tahansa kaduilla - tai oikeammin talojen ja pihojen välisissä tiloissa, jotka ovat toisinaan leveitä, mutta yleensä kapeita ja täynnä hiekkaa, renkaanjälkiä, kuoppia, muovipusseja, roskia ja lapsia – en ole vielä nähnyt suljettua kauppaa.

Kuinka myöhään tahansa olenkaan palannut kotiin on kauppa aina ollut auki ja himmeä kutsuva valo on kajastanut rakennuksen avoimesta ovesta. Korttelikauppa on aina pieni ja melkein aina siellä seisoskelee joku ja vaihtaa kuulumisia myyjän kanssa.

Kauppoja on joka paikassa, jokaisessa kylässä, jokaisessa korttelissa ja jokaisella kadulla. Siellä missä on elämää on kauppa. Niiden määrän täytyy Senegalissa olla useita satoja tuhansia. Siinä esikaupunkikorttelissa, jossa asun ehdin laskea vähintään viisi kauppaa niiden viiden minuutin aikana, jonka kävely bussille kestää. Ne näyttävät erehdyttävän samanlaisilta ja niiden tarjonta on myös sama. Niissä myydään arjen välttämättömyystuotteita.

Leipä on kaupan tärkein tuote. Sitä syödään aamulla, päivällä ja illalla. Kolme kertaa päivässä kauppaan toimitetaan tuoretta leipää. On kyse meidän tuntemasta patongista tai panini-tyyppisestä leivästä. Pitkinä ja kapeina, kullankeltaisina ja tuoksuvina ne makaa-

vat kasoissa kauppatiskillä. Rapeakuorinen vehnäleipä, sisältä ilmava ja pehmeä. Siinä ei ole paljoa ravintoa. Ranskan siirtomaavallan aikaan Senegalissa alettiin syödä valkoista ja aina tuoretta leipää. Valitettavasti Senegalissa ei viljellä tarpeeksi vehnää, joten leivät leivotaan tuontiviljasta. Yksi niistä tuontituotteista, joilla ei ole paljoakaan omien perinteiden tai maatalouden kanssa tekemistä.

Joka aamu kerääntyvät lapset kauppoihin matkalla kouluun. He tulevat pienissä porukoissa ja tilaavat jokainen puolikkaan leivät päällystettynä suklaavoilla, suklaan ja maapähkinävoin tahmealla seoksella. Suklaavoita säilytetään isossa muovipurkissa ja myyjä levittää huolellisesti tahnan puolitetulle leivälle. Sen jälkeen lapset jäävät kauppaan syömään aamupalaansa ja jutustelevat puolinkuksissa.

Uniset lapset, tuttu tila, hieman tympeä mausteiden, leivän, sipulin ja ties minkä haju sekä se tosiasia, että kaikki tuntevat toisensa, luo turvallisen ja kotoisan tunnelman. Kauppa ei ole koti, mutta se on kaukana julkisesta tilasta ja kaukana meidän anonyymeistä valintamyymälöistä. Tuntuu siltä että kaikki, tiskin molemmin puolin, tuntevat toisensa. Siihen kuuluvat myös tuokset,

muutama kärpänen, odottelu ja jutustelu. Myös minä tunnen itseni osaksi kauppayhteisöä.

Lapsuuteni siirtomaatavarakauppa taitaa yltyä omista muistoistani lähimmäksi Senegalin kauppoja.

Korttelikaupasta saa sipulia, riisiä, suolaa, sokeria, mausteita, kynttilöitä, maitopulveria, keksejä, kampoja, saippuaa, pesuainetta, hammastikkuja, kahvia, teetä, savukkeita, karkkeja, kananmunia, sardiineja purkissa ja viimeisenä mutta ei vähäisimpänä Maggi-liemikuutioita sekä tomaattipyyreetä. Maggi, tomaattipyyree ja sipuli ovat ehdottoman tärkeitä päivittäistuotteita jokaisessa senegalilaisessa keittiössä ja niitä käytetään lähes jokaisen ruokalajin valmistuksessa.

Tomaattipyyreetä myydään suurissa punaisissa säilykepurkeissa, ja niitä näkee paljon muuallakin kuin kaupoissa. Ne ovat kaduilla ja toreilla maleksivien ja kerjäävien pienten *talibé*-poikien tunnusmerkki. Pojat käyvät *daara*-kouluja, jossa opitaan kaikki islamista ja jota johtaa islamilainen pappi – imaami tai *marabout* – ja nuo resuiset ja likaiset pojat kerjäävät hänen nimissään. *Talibéiden* tomaattipurkeissa saattaa olla hieman riisiä, toinen antaa kenties muutaman sokerinpalan tai kananmunan ja kolmas lantin. Jo muutama vuosi sitten *talibéiden* kerjääminen kiellettiin lailla. UNICEF ja muut kansainväliset sekä paikalliset organisaatiot onnistuivat lobbaamaan lain, jossa *daara*-kouluja käyville lapsilta kiellettiin kerjääminen. Laki on voimassa, mutta kerjääminen jatkuu, ja joka aamu, kun astun ulos talosta kohtaan näitä resuisia, likaisia poikia tomaattipurkkiensa kanssa.

Tomaattipurkkeja uusiokäytetään myös kukkaruukkuina, vesisankoina, rumpuina tai leikkikaluina. Uusiokäyttö on täällä itsessään selvä välttämättömyys, joka valitettavasti vähenee samaa tahtia kuin halpatuonti erityisesti Aasian maista kasvaa.

Kun astut sisään kauppaan, sinun on aluksi vaikea saada selvää tavaroista - saatikka havaita myyjää, sillä sisällä on puolihämärää. Ikkunoita ei ole, ja säästeliästä valaistusta käytetään ainoastaan iltaisin. Vähitellen erotat jotakin, joka muistuttaa tilkkutäkkiä. Siinä ovat tavarat, ristikon takana näkyviä värikkäitä paketteja. Ristikon takana seisoo myös myyjä. Usein he ovat nuoria, jotka jakavat tämän tärkeän velvollisuuden. Äiti tai isä saattavat olla takahuoneessa tai kotonaan, joka yleensä sijaitsee takahuoneessa.

Pelätäänkö täällä ryöväreitä tai varkaita, kun heillä on kalteirit kaupoissa? Mitä ilmeisimmin, vaikka minusta vaikuttaa kyllä täysin epätodennäköiseltä, että joku tulisi ja ryöstäisi korttelikaupan. Ensinnäkin, ympäröivä kortteli vaikuttaa rauhalliselta ja lähes uneliaalta, eihän täällä voi tapahtua mitään? Olen harvoin tuntenut oloani yhtä turvalliseksi kuin täällä kadulla. Toinen syy, miksi minun on niin vaikea kuvitella ryöstöä, on se, että tuotevalikoima on kerta kaikkiaan niin pieni. Päiväkassan sisältämien mitättömien roposten tai kaupan seinät peittävilä hyllyiltä löytyvien halpojen tarvikkeiden vuoksi kannattaa tuskin ottaa riskiä, ajattelen minä, joka en tiedä mitään siitä, millaista on nähdä nälkää sen paremmin Senegalissa kuin missään muuallakaan.

Eivät ainoastaan kauppiat pelkää murtoja täällä. Harvoin olen missään nähnyt yhtä montaa lukittua ulko-ovea ja kaappia taikka yhtä suuria avainnippuja kuin täällä. Jos käännän avainta vain keran ovensani saan sanomista: "Avainta pitää kääntää kaksi kertaa, täytyy olla varovainen Madame!"

Paperi on täällä kallista tuontitavaraa, eikä käärepaperia ole. Sen sijaan on eri kokoisia ohuita muovipusseja. Sanomalehtipaperia käytetään myös, siisteiksi pieniksi palasiksi revittynä. Kun ostat pitkän patongin saat pienen paperisuikaleen kuin vyöksi sen ympärille. Kerran, kun ostin leivän, näin sanomalehtisiivussani kuvan Tysonista, joka oli tuohon aikaan mittaamattoman suosittu senegalilainen painija. Senegalilainen kamppailu, *la lutte*, hieman väkivaltainen taikauskolla maustettu tuottoisa painilaji, on täällä hillittömän suosittua. Karskit, suurikokoiset, puolialastomat, erilaisin taikakaluin sonnustautuneet painijat ovat kansallissankareita. "Voi miten onnekas oletkaan", sanoi Ablaye, kauppias. "Säästä kuva ja vie se mukanasi Suomeen!"

Busseissa, autoissa, työpajoilla näkee harvoin "tyttökuvia", kuten meillä. Ei, kuvissa on useimmiten merkittäviä uskonnollisia miehiä *marabout*'ja, painijoita tai jalkapalloilijoita. Mutta länsimaisen vaikutuksen pikku hiljaa levitessä myös kevyesti puettut naiset ovat astumassa kuvioihin. Heitä voi tietysti nähdä netissä, paitsi ulkomaisilla myös senegalilaisilla nettisivuilla. Myös osa suhteellisen ohuista päivälehdistä sisältää niin kuvia kuin tekstejä, jotka sopivat huonosti yhteen muslimiarvojen kanssa. Painija Tysonin kuvan leikkasin kuitenkin kuuliaisesti irti ja liimasin autooni.

Sokeria, suolaa, etikkaa ja pippuria myydään pikkuruisissa muovipusseissa, mikä on hyvä systeemi ottaen huomioon asiakkaiden jatkuvan rahapulan. Minimaalisen pienet pippuripussukat maksavat noin 20 senttiä, eikä niihin mahdu kovin montaa pippuria, mutta jos paketit olisivat isompia, yhä harvemmillä olisi varaa ostaa niitä. Täällä tosiaankin myydään lähes kaikkea kappaleittain: savukkeita, sipulia, kananmunia. Jos ei myytäisi, niin ei ehkä olisi myöskään kauppa.

Muovipusseja ei uusiokäytetä, mutta niiden kieltämiseksi on tehty lakialoite. Toistaiseksi niitä lentelee tuulessa ja makaa maassa sotkemassa kaikki paikat. Kun kuljet rannalla, näet niitä siellä, kaivat maata, ja ne tulevat esiin, teurastat lampaan ja saatat löytää niitä sen suolistosta, ne joita kuvittelet puussa istuviksi linnuiksi ovatkin muovipusseja, ja ne jotka kaukaa katsottuna näyttävät sinisiltä kukilta... niin juuri, ne ovat sinisiä muovikasseja!

Lapsi on kuin liaani - jos sitä ei tue oikeaan suuntaan, niin se kiemurtelee sinne minne sen ei kuulu

”Emme synny ihmisiksi, meistä tulee ihmisiä, kun teemme yhteistyötä toistemme kanssa. Tulemme ihmisiksi ottamalla vastuun kantaaksemme,” sanoo kirjailija Antoine Saint-Exupery. Tämän määritelmän mukaan lapsista tulee varhain ihmisiä Senegalissa. Jo hyvin pienille, erityisesti tytöille, jaetaan työtehtäviä. He kantavat pikkusisaruksiaan, juoksevat asioilla, lakaisevat ja siivoavat, ja heitä on joka paikassa. Tytöt auttavat kotona, pojat leikkivät toistensa kanssa ja kaikella, mikä vain voi toimia leikkikaluna: kepeillä, purkeilla, kivillä. Ei koskaan yksin, aina yhdessä.

"*Toubab! Toubab!*" eli "Valkoinen! Valkoinen!", huutavat lapset peräni kaduilla. Joka päivä samat lapset huutavat samalla tavalla. Ei ilkeästi eikä hävyttömästi vaan uteliaasti ja ystävällisesti. Usein he tulevat juosten luokseni ja ojentavat pienet kätensä tervehtiäkseen. "*Bonjour madame, bonjour madame!*" Vaikka joskus lipsahtaa-kin "*Bonjour monsieur*", ei sillä ole niin väliä.

He ovat uteliaita, haluavat koskea, tulla nähyksi. Kun olen istahtanut ollakseni heidän korkeudellaan on sattunut, että joku heistä on lähestynyt tunnustellakseen hiuksiani tai silittänyt uteliaana käsivarttani. Miltä *toubab* tuntuu? Tietysti me valkoihoiset näytämme kummallisilta heidän silmissään, mutta emme yleensä vaarallisilta. Monet pienet tytöt ovat kulkeneet käsi kädessä kanssani tai istahtaneet syliini. Aivan pienet saattavat pelätä kalpeita kasvoja ja pillahtaa säikähtäneinä itkuun, kun lähestyn heitä.

Lapset elävät kuin pienen kuninkaan ja kuningattaren viiden vuoden ikään asti. He saavat kaiken haluamansa. Kauniita vaatteita, keksejä, koruja, pieniä lahjoja. Ja mikä vielä tärkeämpää, heillä on aina vanhempi tai toinen aikuinen ulottuvillaan, aina käsi, selkä tai syli. Lapsia kannetaan, heistä huolehditaan, heitä rakastetaan ja vahvistetaan.

Kaikki tämä huolenpito ei kuitenkaan suojaa lasta, alle viisivuotiaiden kuolleisuus on 72 tuhatta lasta kohden. Nyt tähän toivotaan parannusta: syksyllä 2013 astui voimaan laki, joka takaa kaikille alle 5-vuotiaille lapsille ilmaisen sairaanhoidon. Tavoitteena on korottaa ilmaiseen sairaanhoitoon oikeutettujen ikärajaa, kunnes se koskee kaikkia ikäryhmiä, mikä on kunnianhimoinen tavoite ottaen huomioon, että tänä päivänä ainoastaan 300 000 henkilöä työskentelee virallisen sektorin piirissä, ja sen myötä nauttii työterveyden palveluista.

Monet lapset aloittavat jo viisivuotiaina koraanikoulussa, uskonnollisessa oppilaitoksessa, jossa pääasiassa opetellaan ulkoa koraania, hyviä tapoja ja kuria. Silloin tällöin saattaa kuulla pienten äänten monotonista messua. Katsot ympärillesi – ja siellähän on koraanikoulu, joka ei yleensä ole sen kummoisempi kuin yksi huone ja pieni ikkuna. Huone on täynnä lattialla tai penkeillä istuvia pieniä lapsia, jotka laskettelevat koraanin säkeitä. He saattavat jatkaa tuntitolkulla ymmärtämättä tuskin sanaakaan, sillä hehän eivät ole oppineet arabiaa. Kuri on kova, eikä ruumiillinen kurituskaan ole tavatonta. Jollei muutoin, niin täällä lapsuus loppuu.

On olemassa myös ranskalaistyyppisiä lastentarhoja, joissa opitaan laulamaan ”Jaakko kultaa” ja muita ranskankielisiä lauluja sekä ranskalaisia tapoja ja kuria. Pieniä lapsia voi nähdä vaeltamassa kohti lastentarhaa koulupuvuissaan ja reput selässään.

Tytöistä tulee pikkuaikuisia kun he hoitavat nuorempia sisarusiaan. Lasten lukumäärä yhtä naista kohden on tänäkin päivänä lähes viisi. Jo kuusivuotiaita näkee kulkevan pikkusisar tiukasti selkään sidottuna. Aina syntyy uusi pikkusisarusta josta täytyy pitää huolta vaikkakin, loogisesti ajatellen, jonkun on aina oltava perheen nuorin. Kun uusia omia sisarusia ei enää ilmesty, niin ehkä tulee uusi puolisisarus, siskon lapsi tai serkku. Aina on joku nuorempi.

Polygamia, moniavioisuus on edelleen yleisin yhteiselämän muoto. Mutta nuoret modernit tytöt sanovat, etteivät halua kanssavaimoja. Vanhemmat naiset saattavat huokaista asiaa kysyttäessä ja todeta asian vain nyt olevan niin, että miehet joka tapauksessa ottavat itselleen enemmän tai myöhemmin toisen, *deuxième*, vaimon, ja että se on ehkä kuitenkin parempi kuin, että heillä olisi rakastajattaria ja ystävättäriä. Täällä on edelleen myös tapana, että mies nai edesmenneen veljensä vaimon.

Näkemyks avioliitosta voi muistuttaa omaa näkemystämme, mutta olla samalla hyvin erilainen. Usein avioliitto on molempia hyödyttävä käytännöllinen järjestely. Kun Senegalissa kerron, etten ole naimisissa, minulle tarjotaan yleensä jotakuta miestä: jollakulla on veli, toisella mies, jonka hän voisi ajatella jakavansa kanssani, ja kolmas tarjoaa minulle aviomieheksi itseään. Olen oppinut useimmiten vaikenemaan siviilisäädystäni.

Häät voivat olla hyvin erilaisia. Olen osallistunut hienoihin häihin, joissa on vastaanotto suurelle määrälle vieraita, morsian puetuna valkoiseen ja sulhanen mustaan pukuun. Olen ollut häissä, joissa maasta Italiaan muuttanut mies on itse poissa, mikä ei estä morsianta ja hänen lähimpiä ystäviään juhlimasta häitä.

Moniavioisessa liitossa vaimot jakavat toisinaan saman talon ja kodin, toisinaan he taas asuvat erikseen omissa taloissaan. Kun kaikki asuvat samassa talossa, ovat perheet suuria, parikymmentä ihmistä samassa taloudessa. Vanhukset, sedät, tädit, kanssavaimot, serkut, puolisisarukset, sukuun naineet tyttäret – kaikki sukupolvet ovat edustettuina. Täällä ei ole sen enempää vahainkoteja kuin päiväkotejakaan. Jokaisella vaimolla on oma huone tai useampi itselleen ja lapsilleen. Usein pihalla sijaitseva keittiö, joka ei ole juuri muuta kuin kaasu- tai hiilikeitin, mortteli siementen murskaamiseen ja sekalainen määrä kattiloita, vateja ja sankoja, on kaikkien yhteisessä käytössä, ja mikäli talossa on olohuone, on se myös kaikkien yhteinen tila. Piha, joka kuuluu jokaiselle pihaa ympäröivälle talolle, on itsestään selvä keskus. Siellä pyykätään ja pestään, laiteetaan ruokaa, levätään, seurustellaan ja syödään.

Tyttöjen täytyy ryhtyä aikaisin auttamaan kotitöissä. Tytöt, jotka lakaisevat pihaa ja lattiaa puhtaiksi niin lyhyillä luudilla, että jopa seitsenvuotias joutuu kumartumaan, eivät ole vanhoja. Talon tytöt hoitavat pyykin, samoin silittämisen ja ruuanlaiton. Niin pian kuin tytär kykenee ottamaan vastuulleen jonkin äitinsä kotiaskareen, häneltä edellytetään sitä – eritoten nykyään, kun yhä useammat naiset työskentelevät kodin ulkopuolella.

Pojat käyvät koulua. Eivät kaikki, mutta useammin kuin tytöt. Myös rannoilla, kaduilla, toreilla, jalkapallokentillä, niin, kaikkialla paitsi kotona on enemmän poikia kuin tyttöjä. Maassa, jossa

puolet väestöstä on alle viisitoistavuotiaita, missä työttömyys on valtavaa ja köyhyys vielä kovempaa, riittämätön määrä kouluja kaikille halukkaille, missä teet työtä, jos satut sitä saamaan, iästä riippumatta. Niin pojat sitten tekevät sitä, mitä pystyvät. He myyvät torilla muovipusseja, juoksevat asioilla, pesevät tuulilaseja, ovat bussipöykä ja palkattomina harjoittelijoina pajoissa ja pienyrityksissä.

Näin pojat ja tytöt sosialisoituvat eri rooleihin, joka sitten seuraa heitä läpi elämän. Täällä sukupuoliroolit ovat selkeitä, eikä niitä useinkaan kyseenalaisteta.

Vaikka myös pojat varttuvat aikaisin miehiksi, joita kasvatetaan olemaan ylpeitä ja vahvoja, niin he jäävät silti eritoten äitinsä lapsiksi ja pojiksi koko iäkseen. Aikuiset miehet puhuvat siitä, kuinka he rakastavat ja kunnioittavat äitiään: ”*sama ndey*”, kuten he sanovat wolofiksi.

”Minun on ikävä Senegaliin”, sanoo Suomeen asettunut Malick.

”Siitä on kauan, kun olin siellä. Minun on ikävä merta, kävelyä pitkin meren rantaa paljaat jalkani rantavedessä. Olen väsynyt, haluan palata kotiini ja antaa äitini pestä minut!” Rituaalinen uudistuminen, uudestisyntyminen: kun äiti pesee lastaan, lapsi syntyy uudestaan. Niin pienet lapset kuin myös viisitoistavuotiaat miehenalut. Äiti kaataa vettä poikansa pään päälle, pesee hänen kasvonsa ja pyyhkii pois sekä huolet että väsymyksen.

”Se toimii”, tuumii Malick keittiönpöytänsä ääressä Helsingissä. Olen kateellinen sekä äidille että hänen pojalleen!

Tuuli, joka puhaltaa lehdet koloon, ei puhalla niitä sieltä pois

Afrikkalainen rytmi eroaa meidän eurooppalaisesta rytmistä. Ei ainoastaan musiikkinsa puolesta, vaan myös elämänrytmi on erilainen. Se minkä me kuvittelemme pysyväksi, ei täällä kestä. Me uskomme, että talo seisoo pystyssä, että työpaikat ovat kutakuinkin pysyviä ja, ennen kaikkea, että ihmiset säilyvät ennallaan. Ei, emme suinkaan ole muuttuneet kuolemattomiksi, mutta melkein, ja me elämme kuin olisimme sitä, rakennamme pisyvyyden varaan. Täällä kaikki on hauraampaa. Rytmeistä muodostuu toistensa peilikuvat. Siinä missä meidän rytmimme on nopea ja hektinen, stressaava ja hermostunut, on afrikkalainen rytmi hidas ja rauhallinen. Arkipäivän läpi ei rynnätä pikajunan lailla, päivä kuluu täällä useimmiten totutussa ja veltossa rytmissä, joka muodostuu arkisten asioiden hoitamisesta ja päivälevosta. Kun me laskeamme pitkäkestoisten ja ennustettavien rytmien varaan, katkeavat ne täällä johonkin ennalta arvaamattomaan ja usein tuskalliseen. ”Ei rummutus anna musiikille rytmiä”, opetti minua eräs djemben soittaja,” vaan tauot, jotka ovat ne tärkeimmät: se mitä et kuule, se mitä et tee.” Eurooppalaisen on vaikea oppia afrikkalaista rytmiä, oli se sitten musiikkia tai elämää.

Marraskuussa matkaan jälleen Länsi-Afrikkaan. Marraskuu on sadekauden päättymisen jälkeinen kuukausi. Puut ja maa ovat vihreitä, ilmasta katsottuna näyttää kuin Dakar olisi kietonut suuren vihreän huivin, *foulardin*, päänsä ympärille. Jopa useimmiten alastomina seisovat majesteettiset baobabpuut ovat pukeutuneet vihreään. Ihmisetkään eivät ole vielä ihan kuivuneita, mutta kylläkin uupuneita. Sadekausi korjaa vieläkin satonsa uhreja tulvien, kosteuden, karpästen, homeen ja bakteereiden muodossa. Monet ovat sairastuneet, useimmiten malariaan, jatkuvasti uusiutuvaan tautiin, jota kerran sairastettuasi kannat ikuisesti mukana. Malaria ja kaikki sen myötä- ja jälkisairaudet, kuten keltakuume, hepatiitti, ripuli.

Kokonainen kortteli Dakarissa on edelleen veden alla. Seisovan haisevan veden, joka kerää hyttysiä ja karpäsiä. Tulvat ovat jokavuotinen katastrofi, samoin kuin ovat myös viranomaisten jokavuotiset lupaukset viemäri- ja salaojaputkiston parannuksista. Monet pakenevat tulvia Dakarin uusiin esikaupunkeihin, toiset hyväksyvät sen tosiasian, että heidän kotinsa jää vuosittain tulvan alle ja heidän pitää perheineen paeta talonsa katolle.

Kilometrien pituinen hiekkaranta Dakarista etelään on kokonaan muuttunut. Meri on vienyt ison osan hiekkarannasta, mutta

ei ole tyytynyt vain hiekkaan, vaan haukannut myös taloja ja rakennuksia. Rantasiluetti näyttäytyy aivan uutena, ja minun on vaikea tunnistaa sen yksityiskohtia. Muurit ovat tuhoutuneet, terassit sortuneet. Näen talon, josta puuttuu kokonaan merelle päin antava fasadi, kuin nukkekoti. Jokainen voi nähdä sisään elämään, jota täällä eletään.

Elämä muuttuu monella tavalla. Ihmiset vaihtavat työpaikkaa ja katoavat näköpiiristäni. Radiomies yrittää tätä nykyä elättää itsensä taiteilijana, taksikuski on tullut kauppias, opettaja on muuttanut maasta ja orkesterissa soittavat uudet muusikot. Vastapäisen talon perhe on muuttanut. Piha, joka ennen oli täynnä naisia ja lapsia ja kanoja, seisoo nyt tyhjänä, talo on hylätty, ovet paukkuvat. He ovat palanneet kylään, josta kerran tulivat tänne.

Palaan kotiin keskellä päivää ja kuljen erään pihan ohitse, jossa vietetään siestaa. Keskellä pihaa kasvaa akasiapuu, ja sen varjossa makaa naisia ja pieniä lapsia lepäämässä tavallisilla muovimatoilla. Pitkin pituuttaan, leväten toisiaan vasten, pää toisen sylissä, käsi kasvojen peittona. Joku letittää tai puhdistaa toisen hiuksia. Rauhahan ja levon ilmapiiri on täydellinen. Niin kaiken kattava, että myös minun tekee mieleni mennä ja sukeltaa sen jakamattomaan syliin. Sitä en tee.

Elämän jatkuvuus on nälän, puutteen, tulvien, tautien ja kuoleman vuoksi koko ajan uhattuna. Täällä kuolema on aina läsnä itsestään selvänä osana elämää.

Pieni 6-vuotias poika kuoli aamulla epilepsiakohtaukseen. Hän oli oppilaana lasten ja nuorten RIAC keskuksessa. Hänen 18 muuta luokkatoveriaan tulevat kouluun ja työskentely jatkuu, kuin mitään ei olisi tapahtunut. Lounastauolla lapsille, joista nuorimmat ovat neljän ja viiden vuoden ikäisiä, kerrotaan, että heidän luokkatoverinsa Mamadou on kuollut. Tämän jälkeen kaikki lapset, rehtori, opettaja ja minä kuljemme kootussa muodostelmassa surutaloon esittämään osanottomme.

Kerrostalon toisessa kerroksessa istuvat surevat läheiset, noin 10-20 henkilöä, isossa huoneessa. Riisumme kenkämme ja astumme sisään huoneeseen. Huoneen yhdellä seinustalla on kolme punaiseen plyysiin peitettyä nojatuolia. Niissä istuu kaksi miestä, joista toinen on hyvin vanha, sekä vanhempi nainen. Lattiamatoilla heistä vasemmalla istuu useita miehiä ja oikealla naisia. Heitä vastapäätä istuvat lapset. Tervehdimme jokaista kädestä paitsi naista, joka istuu kasvonsa käsiin peittäneenä eikä katso ylöspäin. Pojan äiti kenties?

Tämän jälkeen istumme alas mekin ja vain istumme hiljaa ja jaamme surun. Katson pienten luokkatovereiden kasvoja. Kas-

vot vaikuttavat tavallisilta ja ikään kuin tyhjiltä, ilmeettömiltä. He ovat kokeneet tämän ennenkin, ei ole mitään syytä itkeä, ei syytä menettää kasvojaan, suruvierailut ovat todennäköisesti itseltään selvä osa heidän elämäänsä. Täällä melkein kaikilla lapsilla on kuolleita sisarusia ja naisilla kuolleita lapsia. Useimmat naiset, joiden kanssa olen keskustellut, ovat haudanneet ainakin yhden lapsistaan.

Kun viisi minuuttia hiljaisuutta on kulunut, me nousemme ylös poistuaksemme. Pienellä liinalla kasvonsa peittäneen naisen edessä on muutama lantti. Niitä kutsutaan uhrilahjoiksi. Ne käytetään Mamadoun muistolle pyhitettyyn yhteiseen ruokailuun sukulaisten, ystävien ja naapureiden kanssa. Kun laitan rahaa liinalle nainen katsahtaa ylös ja kiittää minua.

Tämän jälkeen seremonia on osaltamme ohitse ja me astumme ulos hiekkaiselle ja aurinkoiselle kujalle, missä elämä jatkuu kuten ennenkin.

Mamadou lepää jo haudassa, kertoo mies minulle. Toisinaan siis myös Afrikassa voi olla kiire.

Keskustelu on kuin ruokailu, se osallistuu, joka on paikalla

Istun syömässä opettajan kanssa eräissä pienessä kulttuurikeskuksessa, joka sijaitsee yhdessä Dakarin esikaupungeista. Jaan aterian, kirjaimellisesti. Istumme riisiä, kalaa ja vihanneksia sisältävän, suuren yhteisen vadin ympärillä. Emme puhu, vaan keskitymme syömiseen. Joku tuuppaa kalapalan vadin yli minulle, toinen huolehtii, että saan porkkanapalan. Yhteiset aterioinnit tuntuvat minusta hartaushetkiltä. Ruuan jakaminen on kuin jakaisi, hetkellisesti, elämää. Materiaalisesti köyhässä maassa pelkkään elämän ylläpitämiseen kuluu aikaa. Täällä pysähdytään olennaisten asioiden äärellä, täällä ne saavat viedä aikaa: ostosten tekeminen torilla, ruuanlaitto, ruokailu, mustan teen keittäminen, tapaamiset, kanssakäyminen tai vain yhdessä istuminen. Yhdessäolo – milloin me kadotimme sen suoritusten perässä juoksemiseen?

Jos ei aiemmin niin viimeistään, kun menen kauppaan ostamaan leipää, aamuinen huonotuulusuuteni haihtuu. Vastaantulijan pehmeän vastustamattomaan hymyyn, koirien makoiluun katolla, petolintujen majesteettiseen liitoon, ohi lönkyttelävään hevoseen kärryineen, lasten *"Bonjour, bonjour!"* huutoihin heidän kipittäessä luokseni saadakseni ottaa käteni kätösiinsä tai lyhyen wolofin oppitunnin toivossa leipää odotellessani.

Ystävällisyys ei maksa mitään, me sanomme, ja niin sanovat hekin. Meillä vain on valitettavasti käynyt niin, siltä tuntuu, että jos jokin ei maksa mitään, niin se ei myöskään ole minkään arvoista. Kun taas Senegalissa tuhlataan avokätisesti sitä, mikä on ilmaista. Tähtien tai kuun katseleminen, tanssiminen, jutteleminen ja nauraminen eivät myöskään maksa mitään. Täällä otetaan kaikki irti siitä, mikä on ilmaista.

Muistan, kun lapsena seurasin äitiäni asioille. Kuinka hän mielestäni pysähtyi alinomaa tavatessaan jonkun tutun. Niin he sitten seisovivat, mielestäni ikuisuuden, ja juttelivat keskenään samalla, kun minä vedin äitiä kädestä saadakseni matkan jatkumaan. Nyt koen samaa kun vaellan jonkun tutun kanssa hänen korttelissaan. Tapaamme tuon tuostakin jonkun, jota pitää tervehtiä, eikä täällä

riittä että sanoo "Hei". Ei, aikuisten kesken tervehtimisrituaalit ovat pitkiä, huolellisia ja rituaalin mukaisia. Kättelyn jälkeen seuraavat kysymykset: Mitä kuuluu? Miten perhe voi? Miten vaimosi voi? Miten liiketoimet sujuvat? Onko mielesi rauhallinen? Kysymyksiä riittää. Toisinaan sama kysymys toistetaan sekä ranskaksi että wolofiksi. Terveyttä ja hyvinvointia tässä muslimimaassa toivotaan yleensä arabiaksi: *"Salaam aleikum!"* Kysymysten ja vastauksen väliin sirotellaan sopivasti "Jumalalle kiitos" ja "tapahtukoon Jumalan tahto", ne myös arabiaksi. Toimitus kestää oman aikansa. Kun se on ohi, kysytään ehkä vielä muutama kerta ranskaksi, miten menee, *"ça va?"*. Vasta sen jälkeen voi esittää asiansa tai varsinaisen kysymyksen, mikäli sellainen on. Jos ei ole mitään erityistä sanottavaa, voidaan vielä pari kertaa toistaa ylimääräiset *"ça va"*, ja sen jälkeen lähteä kukin omille teilleen.

Kaupoissa ei kätellä, mutta "salaisissa", poikkeuksetta kristittyjen omilla pihoiltaan ylläpitämissä kotikapakoissa kätellään jokaista muurin suojaamaan pihapiiriin kokoontunutta vierasta. Maassa, jossa alkoholin myynti ja nauttiminen on tiukasti kontrolloitua. Olisiko se yhteisymmärryksen ele "rikostovereiden" kesken?

Tämä perusteellinen kohteliaisuus elää jopa sosiaalisessa mediassa: kun saan Facebookissa viestin Senegalista, minulta tiedustellaan yleensä ensin, ei vain omaa vointiani vaan perheeni vointia ja työni edistymistä, ja vasta sitten mennään asiaan.

Tervehdys sanat kuuluvat wolofin kielellä *"na nga def"*, mitä kuuluu. Siihen vastataan *"mangi fi rekk"*, mikä kääntyy sananmukaisesti "olen tässä ja nyt", mikä vuorostaan tarkoittaa, että voin hyvin. Ehkä se on juuri niin, että olen juuri nyt tässä yhdessä toisen ihmisen kanssa ja että juuri siksi voin hyvin! On mahdottomuus vastata muutoin kuin *"mangi fi rekk"*. Sen ymmärrän, kun eräänä väsyneenä päivänä koentan kömpelösti kiertää kyseisen ilmaisen. Ihmisillä on niin paljon ongelmia, ettei heillä kerta kaikkiaan voi mennä kovin hyvin, ja juuri siksi heidän on pakko pitää kiinni siitä, että kaikki on hyvin. Eräs tapa nujertaa todellisuus, kuin maaginen loitsu.

Sadussa, jonka lapsena kuulin, oli taikapata. Puuro ei siinä koskaan loppunut kesken. Riippumatta kuinka moni padasta söi, riitti puuroa aina kaikille eikä kauha milloinkaan raapaissut pohjaa.

Myös täällä Senegalissa taika lepää ruokailun yllä. Ei niin etkä ei ruoka koskaan loppuisi, se loppuu. On monia, jotka eivät syö kyllikseen joka päivä. Taika piilee siinä, miten ihmiset suhtautuvat ruokaan: sitä on aina kylliksi kaikille. Jos menet kylään jonkun luo ruoka-aikaan, sinut kutsutaan jakamaan ateria perheen kanssa. Poikkeuksetta! Täällä ei lasketa, riittääkö ruoka, täällä tarjotaan. Ruokavadin ympärillä on aina tilaa jokaiselle.

Täällä syödään toinen toisen luona, täällä lainataan toinen toiselta, täällä eletään velaksi, täällä elää kituutetaan ja autetaan, kun voidaan. Minulle on sanottu, että sinä päivänä, kun vieraalle näytetään ovea, eikä tarjota ateriaa on se päivä, jolloin senegalilainen solidaarisuus loppuu, kun vieraanvaraisuus, *teranga*, päättyy.

Samanaikaisesti olen kuullut monien sanovan, että se tälle yhteisölle niin ominainen sosiaalinen harmonia ja tasapaino, kitti, joka pitää yhteiskunnan koossa, on uhattuna.

Astun sisään erääseen ateljeehen Dakarin taiteilijakylässä. Täällä asuu ja työskentelee kuvataiteilijoita, ilmaiseksi. Ateljeen lattialla istuu kaksi miestä, molemmat taiteilijoita, ja syövät. Välittömästi he pyytävät minua jakamaan atriansa, jonka jälkeen syvennymme keskusteluun. "Senegal on muuttunut rajusti", he sanovat ja kertovat siitä, mikä heitä huolettaa. Suurperheet ovat yhä harvinaisempia, kaikki ajattelevat egoistisesti vain itseään ja omia lapsiaan. Ihmisistä on tullut ahneita individualisteja, jotka eivät sitä paitsi ajattele enää itse, vaan kopioivat sen, mitä näkevät TV:ssä tai mitä kuulevat, kopioivat valkoisia.

Kuulen saman huolen kun puhun muiden kanssa: unohdamme traditiomme ja arvomme, sanoo Babacar Ndak. Nuori videokuvaaja Asse on yhtä huolissaan ja samasta syystä: perinteet ja arvot ovat painumassa unohduksiin.

Jaaha, sekä vanhemmat että nuoret miehet näkevät yhteiskunnallisessa murroksessa paljon negatiivista. Entä naiset, he joilla on ehkä jotain voitettavaa - ainakin tiettyjen arvojen muuttumisessa?

Ystäväni Fatou ja Mareme ovat jotakuinkin yksimielisen epäroivia: Totta kai naisten asema on parantunut. Naiset ovat itsenäisempiä, työskentelevät useammin kodin ulkopuolella, voivat valita kenet naivat, menevät naimisiin vanhemmassa iässä, synnyttävät vähemmän lapsia. Molemmat julistavat, että laki yhdenmukaisesta palkasta samasta työstä on hyvä asia. Samoin se, että lailla on sää-

detty 50 % naiskiintiöstä parlamentissa. Mutta huolimatta näistä naisille koituvista voitoista he kuulostavat silti epäileväsiltä. Nuoret naiset eivät esiinny edukseen, prostituutio vain kasvaa ja moniavioisuus... niin, sille ei näy loppua, ystäväni huokaavat. Se, että suurperheet muuttuvat vähitellen ydinperheiksi, joissa on isä, äiti ja lapset, siitä he eivät oikein ole mitään mieltä - toteavat vain, että niin se vaan on.

Gnima ja Kady ovat nuoria naimattomia ja työssä käyviä naisia. He näkevät kehityksessä paljon positiivista. He puhuvat uudenlaisesta vapaudesta, muutoksesta ja edistyksestä. Kady tuumaa, että koska muutosta ei voi estää, niin sitä on vain seurattava! Gnima toteaa tähän, että anteliaisuus ja solidaarisuus ovat kyllä paljon enemmän arvossa kotikylässä! Hän, kuten niin monet muutkin, tulee pienestä kylästä maaseudulla, kylästä johon kaivata, kylä josta paeta. Lähes jokaisella on lapsuudenkylänsä matkalaukussaan.

Onko siis kysymys yksinkertaisesti siitä, että miehet ja vanhemman polven ihmiset, joilla on muutoksessa eniten menetettävänä suhteessa heidän entiseen valta-asemaansa, kritisoivat yhteiskunnan modernisaatioketjystä, kun taas nuoret naiset, joilla on tuskin mitään menetettävää, uskovat siihen.

Jos näin on, niin eihän siinä ole mitään ihmettelemistä, ajattelen makoillessani puun varjossa ruokalevolla naapurissa, jonne minut on kutsuttu syömään. Useimmat ovat paenneet sisälle talon tarjoamaan varjoon, mutta perheen tati istuu edelleen pihalla ompelemassa. Kun aurinko muuttuu liian polttavaksi ja väsymys vie voiton, hän käy makuulle ja vetää shaalinsa pänsä ylle.

Sana on kuin kuula - kun se pääsee irti, ei sitä enää saa kiinni

Teranga eli vieraanvaraisuus, kunnioitus ja suvaitsevaisuus, ovat tukipykviä ihmisten kanssakäymiselle Senegalissa. Ne ovat kaikkein arvostetuimpia ominaisuuksia, itsestäänselvyyksiä ja osa senegalilaista identiteettiä. Nykyään monia senegalilaisia kuohuttaa se, että teranga on unohtumassa. Uusi aika tuo mukanaan individualismin nousun ja solidaarisuuden laskun. Ulkomaiset tv-sarjat, sosiaalinen media ja leviävät vieraat vaikutteet ovat tappamassa senegalilaista terangaa. Minulle joka tulen euroopasta on teranga edelleen kouriintuntuvaa. Aluksi en ollut edes tietoinen siitä, että kyse oli juuri näistä piirteistä. Tuntui siltä kuin minut kiedottaisiin pehmeään ystävällisyydestä, lämmöstä ja voimasta kudottuun kankaaseen. Taikaviittaaan, johon kiedottuna muuttuu itsekin ajan myötä myönteisemmäksi ja suvaitsevammaksi.

Ei ole aina helppo olla valkoinen Afrikassa. Kannan harteillani tuplasyylisyyttä. Historiallista syylisyyttä kolonialismista ja orjakaupasta sekä ajankohtaista, globaalista epätasa-arvosta johtuvaa - mikä Afrikan ollessa kyseessä ei tunnu päättyvän koskaan. En tietenkään ole henkilökohtaisesti syyllinen sen paremmin kolonialismiin kuin muihinkaan epäoikeudenmukaisuuksiin, mutta minä, kuten me kaikki, olemme niiden ilmentymiä ja meidän hyvinvointimme riippuu muun muassa vielä tänä päivänäkin ulkovaltojen harjoittamasta Afrikan riistosta.

Koen usein syyllisyydentunteita, vaikka kukaan ei minua olekaan tuomitsemassa. En ole kertaakaan yhdenkään matkani aikana törmännyt rasismiin, joka olisi suunnattu minuun valkoisena henkilönä. Totta kai toisinaan keskustellaan talouden eroista ja epäoikeudenmukaisuudesta. Tietysti ilmaistaan myös paljon kritiikkiä Euroopan Unionia kohtaan kohdistuen erityisesti Ranskaan ja sen Afrikan politiikkaan. Ehkäpä vastikään voimaan astunut viisumipakko maahan matkustaville eurooppalaisille voitaisiin tulkita eleeksi ns. ”maksaa potut pottuina”. En tosin ole vielä kuulunut yhdestäkään eurooppalaisesta, joka ei olisi saanut viisumia Senegaliin, kun sen sijaan tarinoita viisumin saannin vaikeuksista

Eurooppaan on monia. Ne monet henkilöt, lähinnä afrikkalaiset, joille ei haluta myöntää pääsyä Eurooppaan joutuvat käymään läpi suunnattomia nöyryytyksiä ja näkemään loputonta vaivaa päästäkseen matkustamaan. Päätyäkseen lopulta elämään Euroopaksi kutsutun linnoituksen muurien sisäpuolella vaikeuksien keskellä ja köyhyydestä kärsien.

Edellisen presidentin, Waden, vaimo on valkoihoinen ranskar. Vaikka olin Senegalissa presidentinvaalikampanjan kiivaimpina hetkinä sekä itse vaalien aikaan, en kertaakaan nähnyt tai kuullut mitään ”valkoiseen vaimoon” viittaavaa. Eivätkö Waden vastustajat käytä hänen *toubab*-vaimoan aseena muutoin niin kiihkeässä kampanjassaan, ihmettelin. Mustapha, jolta asiaa tiedustelen, näyttää täysin järkyttyneeltä!

”No eivät tietenkään! Ensinnäkin, presidenttikandidaatin yksityiselämällä ei ole hänen vaalikampanjansa kanssa mitään tekemistä ja, toiseksi, olisi kunnioituksen puutetta puhua siitä, että presidentin rouva on valkoihoinen. Kyllä meidän nyt edes sen veran täytyy osoittaa arvostusta toinen toisiamme kohtaan!”

”Jaaha, niinpä niin”, minä totean.

Suvaitsevaisuus ja kunnioitus ovat itsestäänselvyksiä, eikä niitä kyseenalaisteta. Suvaitaan toisia uskontoja, toisia kansoja ja niiden omasta eroavia tapoja. Etnisiä konflikteja, jotka ovat tavallisia monissa Länsi-Afrikan maissa, ei ole koskaan esiintynyt Senegalissa, huolimatta maan monista erilaisista etnisistä kansanryhmistä.

”*Terangaa* osoitetaan eritoten ulkomaalaisille”, sanoo Mustapha, ”heistä täytyy pitää huolta ja ottaa kaikin tavoin hyvin vastaan. Sillä he tarvitsevat *terangaa* eniten.” Mustaphan teoria siitä, miksi nimenomaan senegalilaiset ovat niin suvaitsevaisia on historiallinen: ”Kerran kauan sitten täällä sijaitti vahva kulttuurinen keskus. Eri kansojen päälliköt lähettivät tänne poikiaan ja alamaisiaan opiskelemaan. Kun eri kansojen edustajat täällä kohtasivat tuli heidän osoittaa kunnioitusta toisiaan kohtaan, eikö totta?”

Kaunis tarina, joka ei mainitse kaikkia niitä muita kansoja, jotka myöhemmin vierailivat maassa: portugalilaiset, hollantilaiset, englantilaiset, ranskalaiset. He eivät juurikaan osoittaneet kunnioitusta tai suvaitsevaisuutta. Heistä huolimatta, orjakaupasta ja kolonialismista huolimatta, täällä elää edelleen kunnioitus muukalaisia kohtaan.

Kunnioitus muita kohtaan rakentuu itsekunnioitukselle. Jos et arvosta itseäsi, on sinun vaikea arvostaa muitakaan. Senegalissa itsearvostusta ei peitellä eikä salata. Täällä ”itsekehu ei haise”, niin kuin minulle lapsena opetettiin.

Päinvastoin. Täällä ollaan ylpeitä kaikesta, mistä vain voi olla ylpeä. Omasta perheestä, omasta kansasta ja omasta afrikkalaisesta

identiteetistä ja kulttuurista. On vaikea ymmärtää, kuinka afrikkalaiset ihmiset ovat pystyneet säilyttämään ylpeytensä vuosisatoja jatkuneesta sorrosta huolimatta.

Ennen kaikkea rakastetaan itseä ja ollaan ylpeitä itsestä. Senegalilaiset miehet ja naiset ovat elegantteja ja turhamaisia. Naiset ovat itse asiassa aina tyylikkäämpiä, vaatteet on valittu sävy sävyyn, korvakorut ja rannerenkaat kimaltelevat ja aika, jonka naiset kuluttavat kampaustensa tekemiseen, on loputon. Mutta jos naiset ovat turhamaisia, niin samaa voi sanoa miehistäkin. Koskaan et näe silittämätöntä paitaa tai likaisia kenkiä, paitsi ehkä kerjäläisellä.

Olin kerran diskossa, jonka seinät oli peitetty peilein. Peilien edessä oli tungosta. Kaikki, niin naiset kuin miehetkin, halusivat seistä niiden edessä ihailemassa itseään ja myös nähdä niistä itsensä, kun he esittivät soolotanssejaan.

Vaatimattomuuden päälle täällä ei sen sijaan oikein ymmärretä. Meidän suomalaisten tapaa kiitellä, pyydellä anteeksi ja selitellä ei täällä tunneta. Jos jotakuta täällä kiitetään niin Jumalaa, ”*Alhamdulilabi*”, sanonta, joka vilahtelee tuon tuostakin keskustelun lomassa.

”Kylläpä sinulla on käynyt hyvä tuuri kun sinulla on minut ystäväni, voit totisesti olla siitä onnellinen”, sanoo eräs senegalilainen ystäväni, vakuuttavasti, silittäen samalla vatsaansa ikään kuin sanojaan painottaakseen. Juuri silloin se tuntuu ihan todellisesta, sellaisesta ystävästä en todellakaan voi olla kuin onnellinen.

Persoonallisuus voi muuttua käärmeeksi, joka puree omaan nilkkaan

Hämärän huoneen lattialla istuu kaksi nuorta miestä ja kirjoittaa paksuilla siveltimillä. Tarkkaan ja varovaisesti, kieli keskellä suuta, he riipustavat arabialaisia kirjoitusmerkkejä. Muste on kullanväristä. He kirjoittavat Koraanin säkeitä, jotka piilotetaan amuletteihin, jotka vuorostaan laitetaan lääkevesipulloihin, jotka ripustetaan seinälle tai säilytetään patjan alla. Parantavia taikasäkeitä niihin uskoville. Lattialla miesten edessä on avonainen tv. Nuorten miesten huolellinen tuherrus käy samaan tahtiin kevyesti pukeutuneiden tyttöjen esittämän uusimman amerikkalaisen popkappaleen kanssa. Kulttuurien yhteentörmäys – kuka voittaa, Koraanin säkeet vaiko kevyesti puettut laulajattaret?

Käytämme yleistä käsitettä ”kehittynyt maailma” ja ”kehitysmaat”. Jo sanavalintoihin sisältyy useita arvostuksia. Kehitysmaat ovat maita, jotka määritelmänsä mukaisesti eivät ole yhtä kehittyneitä kuin me, mutta jos he ovat ahkeria, niin he voivat jonakin kausiina päivänä saada kehittyneet maat kiinni, toisin sanoen meidät. Hyvinvointi ja kehitys mitataan yleensä taloudellisin ja materiaalisin mittarein. Maan henkinen tila, solidaarisuus, ystävyys, hengellisyys ja onnellisuus – kuinka niitä voisi mitata? Siihen on olemassa eräs keino: *Happy Planet* -indeksi, jolla pyritään mittaamaan juuri onnellisuusastetta. Ihmisen kokemaa tyytyväisyyttä elämäänsä, elinajanodote ja hänen jättämänsä ekologinen jalanjälki kerrotaan ja jaetaan, niin saadaan onnellisuuskerroin. Tässä luettelossa Senegal (vuonna 2009) sijoittuu 96. sijalle ja Suomi 59. Ei niin suuri ero. Sen sijaan bruttokansantuotteella mitattuna Suomi on sijalla 37 ja Senegal sijalla 193.

Kehitys voidaan nähdä myös asioiden monimutkaistumisena ja vanhojen tapojen purkamisena, luopumisena. Suomessa me elämme monessa mielessä hankalissa olosuhteissa, missä ihmiskäden työ, yhteenkuuluvuus ja ihmiskontaktit korvataan teknologialla ja automaatiolla. Läheisyys ja yhteisöllisyys – olemmeko

luopumassa niistä ns. kehityksen edetessä?

Senegal on viimeisten kymmenen vuoden aikana ottanut pitkiä askeleita ns. kehityksessä. Se näyttäytyy mm. uusina asfaltoituina väylinä, parempina kommunikaatiojärjestelminä, suurina määrinä internetliittymiä, pienempinä perheyksiköinä, hienompina myymälöinä Dakarin keskustassa – keksiluokka on hitaasti kasvamassa esiin.

Monien mielestä tämä materiaallinen kehitys kulkee käsi kädessä hengellisen rappion kanssa. Useat, joiden kanssa olen asiasta keskustellut, ovat huolissaan siitä, minne Senegal on matkalla. Mikä on *terangan*, solidaarisuuden ja suurperheiden kohtalo, ihmetellään.

Maailman sosiaalifoorumissa Dakarissa vuonna 2011 he astuivat esiin. Nuoret vihaiset miehet. Puettuina mustiin, kivikasvoisina ja kädet nyrkissä he kulkivat ryhmässä ympäri yliopistokampusta, jossa sosiaalifoorumi järjestettiin. Heidän paidoissaan luki: *”Y en a marre”*, olemme saaneet tarpeeksemme. Tämä lähiöiden protestiliike, jonka varmasti saaneet tarpeeksemme – olemme saaneet tarpeeksemme”, on varmasti saanut vaikutteita Pohjois-Afrikan nuorisomellakoista, mutta ei niistä poiketen ole johtanut verisiin konflikteihin valtaapitävien kanssa. Ryhmä otti innokkaasti osaa presidentinvaalikampanjaan vuonna 2012 ja tuki voittanutta Macky Sallia. Tuskin Macky oli

voittanut vaalit, niin liike kääntyi häntä vastaan: minne unohtuivat kaikki lupaukset?

Y en a marre, räppärien ja toimittajien käynnistämä liike, on ilmaus maan modernisoinnin puolesta samalla, kun se myös kritisoi modernisaatiokehitystä ja sen seurauksia. Liikkeen arvot puhuttelevat ennen kaikkea nuoria. Liike toimii enimmäkseen sosiaalisessa mediassa ja kutsut kokouksiin ja mielenosoituksiin lähetetään Facebookin kautta. On varmaankin turha mainita, että liike toimii pääasiassa Dakarissa.

En ole koskaan nähnyt enkä tunne liikkeen ohjelmaa, mutta runo, joka löytyi heidän kotisivuiltaan saattaa antaa osviittaa ohjelmasta.

Tervetuloa 21:lle vuosituhannelle:

Langaton puhelin
Rasvaton ruoka
Hihattomat leningit
Työttömät nuoret
Häikäilemättömät johtajat
Perusteettomat suhteet
Älytön käytös
Estottomat naiset
Isättömät lapset
Sydämettömät tunteet
Arvoton kasvatus
Huonosti kasvatetut lapset
Tämä kaikki tekee minut sanattomaksi
- mutta toivomme on loputon!

Baba Sy

Moderni Occupy-tyyppinen nuorisoliikehdintä tyyppillisine senegalilaisine piirteineen. Monet yleisöosaston kirjoitukset käsittelevät islamia, niissä esiintyy kuvia *marabout*'ista ja muista pyhistä miehistä, eikä niissä paheksuta ainoastaan viranomaisten toimia, vaan myös individualismia ja ahneutta.

Senegalissa ollaan huolissaan osittain aivan samoista asioista kuin meilläkin. Puhutaan kasvavasta rikollisuudesta, katuväkivaldasta, prostituutiosta, huumeiden käytöstä ja myös täällä syytetään usein televisiota. Mutta itse en ole kertaakaan nähnyt väkivaltaa kaduilla, eikä minua pelota liikkua yksin. Minua ei ole ryöstetty, eikä minulta ole huijattu vaihtorahaa huolimatta siitä, että suuret setelini ovat toisinaan kadonneet pitkiä ajoiksi niitä vaihtaessani. En ole havainnut päihtyneitä tai huumeissa olevia nuoria. Mutta totuuden nimissä on myönnettävä, etten juurikaan liiku suurkaupungin keskustassa, ja vielä harvemmin öisin. Sitä vastoin eräänä iltana, kun pimeä oli jo laskeutunut ja vaelsin yksin autiota maantietä pitkin, minulle tarjottiin autokyytiä.

”Madame, ette voi kulkea täällä yksin pimeässä”, torui kuljettaja minua ystävällisesti mutta lujasti. ”Teidän täytyy osata käyttäytyä kunnolla, Madame!”

Bonaba on eräs Dakarista pohjoiseen sijaitseva kylä. Kylä elää pääasiassa vihannesviljelyllä. Pieniä hiekkadyynien keskelle leivottuja peltotilkkuja viljellään aivan samoin, kuin on tehty jo vuosia. Aasit tai ihmiset vetävät auroja, sato kylvetään ja kerätään käsin – ja käsiä riittää.

”Täällä on hyvä olla. Täällä ei ole rikollisuutta, kaikki tuntevat toisensa, rahaa meillä ei ole, mutta ruokaa riittää. Miksi kukaan haluaisi lähteä täältä pois”, ihmetteli kyläpäällikkö Mbaye, kun kymmenen vuotta sitten kävin kylässä ja kyselin Senegalin autioituvista kylistä.

Maaseudun autioituminen jatkuu. Jo lähes puolet maan asukkaista elää esikaupungeissa. Mutta Bonaban kylä on poikkeus. Kylä sijaitsee niin lähellä Dakaria, että kaupungin lähiöt lähestyvät sen rajoja. Niin, pian ne nielaisevat sisäänsä tämän pienen kylän. Paluumuutto kylään on valtavaa, mm. Dakarin ankarien jokavuotisten tulvien ansiosta. Ihmisten on jätettävä talonsa ja kotinsa. Bonaban kylä on solidaarisuuden nimissä, ja ehkä myös omien intressiensä vuoksi, luovuttanut maita tuhansille tulvien uhreille. Kylä on muuttunut: se on saanut uuden koulun, uuden terveysaseman ja suuren uuden asuinkorttelin. Mutta sähkö ja juokseva vesi puuttuvat edelleen. Samoin poissaolollaan loistavat tietokoneet, joista koululaiset haaveilivat jo kymmenen vuotta sitten.

”Bonaba on muuttunut”, valittaa kyläläinen, joka jo sukupolvien ajan on asunut täällä. ”Nyt täällä asuu ihmisiä, jotka eivät tiedä mitään historiastamme eikä traditioistamme. He eivät viljele maata, eivät tiedä mitään maanviljelystä, he polkevat jalkoihinsa meidän viljelyksemme ja varastavat.”

Bonaba sijaitsee modernin ja perinteisen äärimmäisessä leikkaspuisteessa. Se näyttäytyy konfliktina, joka toistuu paitsi Senegalissa, myös muualla maailmassa. Koska kehitys etenee täällä nyt niin hurjaa vauhtia, ovat myös vaikeudet kouriintuntuvampia, miehen, kun jätän Bonaban taakseni. Voivatko modernit arvot, jotka nyt yltävät myös tähän kylään, jollakin lailla sopeutua traditionaaliseen kulttuuriin? Ehkä ei välttämättä tarvitse olla kyse kamppailusta, jossa toinen on armoton voittaja, ehkäpä rauhanomainen rinnakkainelo on mahdollinen, jatkan ajatuskulkuani.

”Älä ole huolissasi”, sanoo ystäväni Ousmane, ehkä minua taikka itseään lohduttaakseen. ”Kehitys ei voi muuttaa senegalilaisen yhteiskunnan perusteita. Tulet aina näkemään ihmisiä istumassa pienten hiilikeittimien ympärillä juomassa teetä ja rupattelemassa toistensa kanssa, ikään kuin mitään kiirettä ei olisikaan! Sinut tullaan aina ottamaan ystävällisesti vastaan ja tulet aina itsestään selvästi olemaan tervetullut jakamaan ateriat kaikkien muiden läsnä olevien kanssa. Vannon äitini nimeen, että Senegal tulee aina olemaan Senegal!”

”*Inchallab*, tapahtukoon Jumalan tahto”, minä lisään. Toivon Ousmanen olevan oikeassa, mutta levottomuuteni on suuri!

Elän mielummin päivän leijonana, kuin sata vuotta lampaana

”En se ole minä, joka ajan, vaan Allah”, huomauttaa taksikuski minulle kun suustani pääsee ”hupsista” eräässä läheltä piti -tilanteessa. Se ei kuulosta kovin lohduttavalta, vaikkei minua yleensä liiemmin pelota. Kun istun täyteen ahdetussa car rapidessa mielessäni käy, että juuri nyt olisin voinut kuolla. Lähestulkoon miellyttävä tunne, jolla ei ole mitään tekemistä kuolemanpelon kanssa. On kyse kontrollista, siitä että kykenen päästämään irti omasta kontrollin tarpeestani. Ei niin, että antautuisin varauksetta jokaisen kuljettajan tai Jumalan johdettavaksi (huolimatta siitä, että jokainen bussi ajaa Jumalan nimissä; niiden etuosassa lukee poikkeuksetta ”Alhamdulillah, Jumalalle kiitos!”). Ei, mutta tajuan jokaisessa ruumiini sopukassa, että kaikenkattava kontrolli on täysin mahdoton ajatus. En kerta kaikkiaan voi ohjata enkä hallita tilannetta. En voi muuta kuin istua tässä ihmistungoksen keskellä monenkirjavassa, pomppivassa bussissa. Keikkua eteenpäin ja katsoa, mitä tapahtuu. Yrittää jotain muuta olisi paitsi hyödytöntä, myös typerää. Toisinaan tuntuu siltä, että koko Senegal on kuin jättiläismäinen car rapide, ja minun oleskeluni täällä kuin pitkä kontrollia vaille oleva bussimatka. On epävarmaa, missä ja miten matka päättyy. Varmaa on vain se, että se tarjoaa runsain mitoin elämyksiä, oivalluksia ja seikkailuja, joista en halua jäädä paitsi. Riippumatta siitä, kuinka epämukava, raskas ja vaarallinen matka onkaan, on se moninkertaisesti vaivan väärtti. ”Mieluummin yksi päivä Senegalissa kuin sata Suomessa”, tuumin. Ehkäpä joskus vielä kykenen suhtautumaan elämään, kuten Dakarin bussimatkaan: kaunis, yllätyksellinen, vaarallinen, toisinaan epämukava. Ja jota on turha yrittää kontrolloida. Tämän Afrikka haluaa minulle opettaa.

Margherita Zilliacus

Zilliacus on vuodesta 1999 matkustanut paljon Länsi-Afrikassa. Suurimmaksi osaksi Senegalissa, mutta hän on tehnyt myös useita matkoja Guineaan, Sierra Leoneen, Beniniin sekä Togoon. Hän on kirjoittanut useita artikkeleita kaikista edellä mainituista maista. Tämän kirjan lisäksi hän on kirjoittanut kaksi muuta kirjaa, joista toinen kertoo naisten tilanteesta Senegalissa, Anne Rosenlew & Margherita Zilliacus: Diina Baax, Det blir nog bra. Senegaliska kvinnornas nya vardag, 2003, sekä kirjan Margherita Zilliacus: Rätten till drömmar. Rapport från Guinea, 2005. Zilliacus on myös työskennellyt vapaaehtoisena Senegalissa ja Guineassa Suomen Ulkoasiainministeriön rahoittamissa projekteissa sekä vapaaehtoisena Sierra Leonessa. Hän on vierailut Beninissä ja Togossa Kansainvälisen Emmauksen hallituksen jäsenen ominaisuudessa.

Pekka Niittyvirta

Pekka Niittyvirta on vuonna 1974 syntynyt helsinkiläinen freelance-valokuvaaja. Niittyvirran kuvia on julkaistu useissa lehdissä, kirjoissa sekä muissa julkaisuissa Suomessa ja kansainvälisesti. Vuoden 2014 aikana Niittyvirta työskenteli eri kuvausprojektien parissa Senegalin lisäksi Ruotsin Lapissa, Istanbulissa, Amsterdamissa, Mäntässä, Helsingissä ja Palestiinassa. Niittyvirran kuvia on ollut esillä yksityis- ja ryhmänäyttelyissä sekä Suomessa että ulkomailla; vuoden 2014 aikana Niittyvirran teoksia oli esillä näyttelyissä Helsingissä, Mäntässä, Tampereella, Kaunaksessa, Palmassa, Pietarissa, Amsterdamissa ja Jerusalemissa. Fotofinlandia ehdokkaana Niittyvirta on ollut kolmesti.

www.niittyvirta.com

Jaana Novitskij

Novitskij on ollut vuonna 2000 perustamassa Omaiset Huumeiden Tukena ry:tä ja toimii nykyään yhdistyksen kehitysjohtajana. Hän on vuodesta 2009 alkaen vastannut yhdistyksen Sopi Jikko kehitysyhteistyöhankkeesta Senegalista. Hankkeen tavoitteena on kehittää Senegaliin soveltuva huume-kuntoutusmalli, jolla torjutaan huumeiden käytön aiheuttamia sosiaalisia ongelmia yhteisöissä. Hanketta rahoittaa Suomen Ulkoasiainministeriö. Aiemmin, vuosina 1985-1998, Novitskij toimi kielenkääntäjänä ja tulkkina. Hän on kääntänyt käsillä olevan teoksen ruotsista suomeksi.

www.omaiset.net

Mamadou "Behan" Toure

Behan on vuonna 1961 Dakarissa syntynyt valokuvaaja, joka on voittanut "Pris Afrique en Créations" palkinnon vuonna 1997. Behan on osallistunut lukuisiin näyttelyihin niin kotimaassaan, kuin myös ulkomailla. Hänen kuviaan on julkaistu mm. International Herald Tribunesissa, New York Time Magazinesissa sekä Times'ssa. Behan opettaa valokuvausta Senegalin École National des Artsissa, mutta pitää myös valokuvatyöpajoja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Hän on yksi "Mois de la photo de Dakar" käynnistäjistä.

Email: tourebehan@yahoo.fr

Blog: <http://tourebehan.centerblog.net>

Blog: <http://autourdufestivalman.unblog.fr>

Kohtaamisia ja yhteentörmäyksiä, pohdintoja kahden eri kulttuurin välisistä yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista.

” SENEGALILAINEN RYTMİ EROAA MEİDÄN EUROOPPALAISESTA RYTMİSTÄ. EI AINOASTAAN MUSIIKKINSA PUOLESTA, VAAN MYÖS ELÄMÄNRYTMİ ON ERILAINEN. SE MINKÄ ME KUVITTELEMME PYSYVÄKSI, EI TÄÄLLÄ KESTÄ. ME USKOMME, ETTÄ TALO SEISOO PYSTYSSÄ, ETTÄ TYÖPAIKAT OVAT KUTAKUINKIN PYSYVIÄ JA, ENNEN KAIKKEA, ETTÄ IHMISET SÄILYVÄT ENNALLAAN... TÄÄLLÄ KAIKKI ON HAURAAMPAA. ”

